

Kehitysvammaisten itsemääräämisoikeuden toteutuminen tuetussa asumisessa

Jenna Viitanen

2021 Laurea

Laurea-ammattikorkeakoulu

Kehitysvammaisten itsemääräämisoikeuden toteutuminen tuetussa asumisessa

Jenna Viitanen
Sosionomi (AMK)
Opinnäytetyö
Helmikuu, 2021

Jenna Viitanen

Kehitysvammaisten itsemääräämisoikeuden toteutuminen tuetussa asumisessa

Vuosi

2021

Sivumäärä

47

Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli tuottaa Salon kaupungille palvelukuvaus kehitysvammaisten tuetusta asumisesta. Palvelukuvausta varten tehtiin haastatteluja kehitysvammaisille asiakkaille sekä tuetun asumisen työntekijöille. Haastatteluiden tavoitteena oli myös kerätä tietoa kehitysvammaisten asiakkaiden kokemuksista itsemääräämisoikeuteen ja sen toteutumiseen liittyen. Työntekijöiden haastatteluissa tavoitteena oli saada selville, millaista osaamista heidän työnsä vaatii ja miten he tukevat asiakkaiden itsemääräämisoikeuden toteutumista. Opinnäytetyön tarkoituksena on kehittää palvelujärjestelmää luomalla palvelukuvaus, jolloin kuvauksen myötä kehitysvammaisten tuettu asuminen on jäsenelty ja sen piiriin on helpompi ohjata tulevaisuudessa asiakkaita.

Salon kaupungilla ei ollut entuudestaan palvelukuvausta. Palvelukuvausta varten lähdin etsimään muiden kaupunkien mahdollisia kuvauksia, mutta huomasi, ettei sellaisia ole montakaan tehty. Kehitysvammaisten tuettu asuminen on myös järjestetty Suomessa hyvin eri tavoin aina kaupungista riippuen.

Teoriapohjana opinnäytetyöhön lähdin määrittelemään mitä on kehitysvammaisuus ja mitä itsemääräämisoikeus tarkoittaa. Lähdin myös määrittelemään mitä osaamista työntekijältä vaaditaan tällaista työtä varten.

Haastattelut tehtiin teemahaastatteluina, joissa olin valmiiksi laatinut aiheeseen johdattelevia kysymyksiä. Tarkoituksena oli luoda avointa keskustelua aiheesta. Työntekijät saivat etukäteen kysymykset.

Haastatteluiden tuloksena tuetun asumisen kehitysvammaiset asiakkaat olivat hyvin tyytyväisiä nykyiseen elämäänsä tällä hetkellä ja kokivat pystyvänsä vaikuttamaan elämänsä kulkuun. Työntekijöiden tuki ja osaaminen koettiin riittävänä sekä osaavana. Tulevaisuudessa kehitysvammaisten tuettu asuminen tulee lisääntymään.

Asiasanat: kehitysvamma, tuettu asuminen, itsemääräämisoikeus

Jenna Viitanen

**Realization of the right to self-determination of people with intellectual disabilities in
“supported living”**

Year	2021	Pages	47
------	------	-------	----

The purpose of this thesis was to produce a service description of “supported living” for people with intellectual disabilities in the city of Salo. For this thesis I interviewed the clients of “supported living” and the employees who work with them. The objective of these interviews was to collect information from the people with intellectual disabilities about their thoughts on how their right to self-determination is implemented in “supported living”. The interviews with the employees were about how they support their clients self-determination and what kind of knowledge they need in their jobs. With the service description we can improve the service system. In the service description all the parts of the “supported living” are separated and it is easier to guide clients to the right support.

The City of Salo did not have a service description before this and I searched service descriptions from other cities, although I noticed that there were not many of them. For the people with intellectual disabilities “supported living” is organized differently in every city.

I chose the theory for this thesis to be about what people with intellectual disabilities means and what self-determination means. I also wrote about what kind of knowledge employees need in this kind of work.

The interviews were theme interviews, I made the questions beforehand and the purpose was to create an open conversation. The employees received their questions before the interview.

The end result of these interviews is that the clients are happy with their current lives and they feel that they are able to have an impact on their own lives. The support which they received from the employees was sufficient. In the future “supported living” of the people with intellectual disabilities is going to grow.

Keywords: developmental disability, supported living, self-determination

Sisällys

1	Johdanto.....	7
2	Kehitysvammaisten tuettu asuminen	8
2.1	Kehitysvammaisuus	10
2.2	Tuettu asuminen	11
2.2.1	Itsemääräämisoikeus ja osallisuus.....	12
2.2.2	Yhteistyö asiakkaan omaisten ja läheisten kanssa.....	14
3	Työntekijän rooli ja osaamisalueet	15
4	Palveluohjaus	16
4.1	Vammaispalvelut	17
4.2	Palvelukuvaus.....	17
4.2.1	Palvelukuvauksen tuottaminen Salon kaupungille	17
4.2.2	Palvelukuvauksen sisältö	18
5	Tutkimusaineisto ja tutkimusmenetelmät	19
5.1	Tutkimusmenetelmät ja aineisto	19
5.2	Luotettavuus ja eettisyys	20
5.3	Haastattelukysymykset	21
6	Salon kaupungin tukiasumisen asiakkaiden ja henkilöstön kokemuksia	22
6.1	Asiakkaiden kokemuksia.....	22
6.2	Työntekijöiden kokemuksia.....	23
7	Johtopäätökset	24
8	Pohdinta	27
	Lähteet.....	29
	Liitteet	35

1 Johdanto

Opinnäytetyön aiheena on tehdä palvelukuvaus Salon kaupungille kehitysvammaisten tuetusta asumisesta. Minua kiinnostaa vammaisala, joten halusin opinnäytetyöni aiheen liittyvän siihen. Olin syyskuussa 2020 yhteydessä Salon kaupungin tukiasumisen ohjaajiin sekä esimieheen ja heiltä nousi toive yhteistyöstä palvelukuvauksen merkeissä. Salon kaupungilla ei ole entuudestaan palvelukuvausta kehitysvammaisten tukiasumisesta, joten tarve kuvaukselle oli todellinen.

Palvelukuvauksen myötä pystytään kehittämään palveluohjausta, koska palvelukuvauksen kautta tukiasuminen määritellään tarkasti ja pystytään helpommin ohjaamaan asiakkaita tämänlaisen asumisen piiriin. Tukiasuminen on tuettua asumista, jossa tuen tarve on kuitenkin vähäinen. Asuminen on tällöin hyvin itsenäistä, mutta kumminkin pystytään tukemaan yksilöllisesti asiakasta hänen tarpeidensa mukaisesti. Tukiasumista voidaan toteuttaa asiakkaan omassa asunnossa tai esimerkiksi kaupungin tarjoamassa tukiasunnossa.

Opinnäytetyötä varten hain tutkimuslupaa Salon kaupungilta. Ideana oli tehdä myös kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus Salon kaupungin tukiasumisen asiakkaista ja työntekijöistä. Tutkimuksen tarkoituksena oli kerätä heidän kokemuksiaan tukiasumiseen liittyen. Tein haastattelun, jossa oli valmiit kysymykset. Työntekijöille lähetettiin kysymykset etukäteen ja asiakkaille luettiin kysymykset haastattelun aikana. Haastattelin kolmea työntekijää ja viittä asiakasta. Olen sisällyttänyt opinnäytetyön tutkimusosioon myös pohdinnan tutkimuksen luotettavuudesta ja eettisyydestä.

Opinnäytetyössäni olen määritellyt mitä kehitysvammaisuus on sekä mitä itsemääräämisoikeus tarkoittaa. Olen määritellyt myös mitä on tukiasuminen ja siinä huomioon otettavia asioita. Ideana oli myös lähteä kartoittamaan työntekijältä odotettavaa osaamista sekä määritellä mitä ylipäättään palveluohjaus on. Kehitysvammaisten asiakkaiden kohdalla tutkimuskysymys kohdistuu itsemääräämisoikeuden toteuttamiseen sekä heidän kokemuksiinsa tukiasumisesta.

Opinnäytetyöni on muodoltaan kehittävä, koska siinä kehitetään palveluohjausta tuottamalla palvelukuvaus ja tekemällä haastatteluja tukiasumisen työntekijöille sekä asiakkaille. Aukkaiden ja työntekijöiden vastausten pohjalta saan tietoa palvelukuvaukseen, mutta myös tuotettua tietoa asiakkaiden ja työntekijöiden näkökulmasta kehitysvammaisten itsemääräämisoikeuden toteutumisesta tuetussa asumisessa.

2 Kehitysvammaisten tuettu asuminen

Vammaisuus käsitteenä on yhteiskunnan sen hetkisen tilan ja historian määrittelemä (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2018). Yhdistyneiden kansakuntien vammaissopimuksen mukaan vammaisia henkilöitä ovat ne, joilla on pitkäaineinen ruumiillinen tai älyllinen vamma, mikä vaikeuttaa heidän osallistumistaan yhteiskunnan asettamiin normeihin. Vammaisuuden määritelmä on muuttunut historian kuluessa aina hallitsevan yhteiskunnan mukaan. Vammaisilla henkilöillä tulisi olla yhtäläiset oikeudet osallistua yhteiskuntaan ja yhteiskunnan tulisi poistaa osallistumista vaikeuttavia esteitä (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2018). Kehitysvammahuollon historia Suomessa on vasta reilut sata vuotta vanha (Puolimatka 2020, 28). Kehitysvammaiset henkilöt usein sijoitettiin kunnan laitoksiin asumaan (Verner 2020a).

Kehitysvammaisen henkilön asuminen nykyään voidaan järjestää sosiaalihuoltolain, vammaishuoltolain tai kehitysvammahuoltolain mukaan (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2019a). Sosiaalihuoltolaki on yleislaki ja sitten vammaispalvelulaki sekä kehitysvammalaki ovat erityislakeja (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2019b). Sosiaalipalveluiden yleislakina toimii sosiaalihuoltolaki ja lähtökohtana on, että sosiaalipalveluiden järjestämisessä on yleiset palvelut kaikille. Kehitysvammalaki ja vammaishuoltolaki ovat erityislakeja ja ne täydentävät yleislakia eli tässä kohtaa sosiaalihuoltolakia (Terveyden ja hyvinvoinninlaitos 2019b). Lakien etusijajärjestys on sellainen, että alaltaan rajoitetulla erityissäännöksellä on etusija yleissäännökseen nähden ja tulee aina valita säännös, joka palvelee asiakkaan etua parhaiten (Sosiaali- ja terveysministeriö 2017, 17). Sosiaalihuoltolain mukaisista palveluista huolta pitää kunnan sosiaalitoimi ja näitä palveluita ovat muun muassa, perhetyö, sosiaalinen kuntoutus, asumispalvelut, mielenterveyspalvelut sekä kotihoito (Toivonen 2019).

Sosiaalihuoltolaki on tärkeässä roolissa syrjäytymisen ja eriarvoisuuden vähentämisessä (Sosiaali- ja terveysministeriö 2017, 15). Perustuslain mukaan julkisen vallan on turvattava, sen mukaan kuin lailla tarkemmin säädetään, jokaiselle riittävät sosiaali- ja terveyspalvelut ja edistettävä väestön terveyttä (Suomen perustuslaki 731/1999 § 19). Riittävät palvelut tarkoittavat, että jokaisella ihmisellä on edellytykset toimia yhteiskunnan jäsenenä (Sosiaali- ja terveysministeriö 2017, 15). Sosiaalihuoltolain mukaan on kiinnitettävä erityistä huomiota erityistä tukea tarvitsevien asiakkaiden edun toteutumiseen (sosiaalihuoltolaki 1301/2014 § 4). Sosiaalihuoltolain mukaan asumispalveluja järjestetään henkilöille, jotka erityisestä syystä tarvitsevat apua ja tukea asumisessa tai asumisen järjestämisessä (sosiaalihuoltolaki 1301/2014 § 21). Sosiaalihuoltolaissa asuminen jaetaan tukiasumiseen sekä palvelu- ja tehostettuun palveluasumiseen (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2019a).

Vammaispalvelulain tarkoitus on edistää vammaisen henkilön edellytyksiä elää ja toimia muiden kanssa yhdenvertaisena yhteiskunnan jäsenenä sekä ehkäistä ja poistaa

vammaisuuden aiheuttamia haittoja ja esteitä (laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista 380/1987 § 1). Vammaispalvelulain tarkoituksena on myös lisätä osallisuutta (Toivoinen 2019). Osallisuus on merkityksellistä kuulumista, osallistumista sekä sitä, että saa olla mukana (Heini, Hokkanen, Kontu, Kunttu, Lindroos & Ronimus 2019, 9).

Vammaispalvelulain mukaan kunnan on huolehdittava siitä, että vammaisille tarkoitetut palvelut ja tukitoimet järjestetään sisällöltään ja laajuudeltaan sellaisina kuin kunnassa esiintyvä tarve edellyttää (vammaispalvelulaki 380/1987 § 3). Vammaispalvelulain mukaiset palvelut voidaan jakaa määrärahasidonnaisiin sekä subjektiivisiin palveluihin (Vernerinen 2020b). Subjektiiviset palvelut tarkoittaa sitä, että palvelu tulee järjestää, jos henkilöllä on lain nojalla siihen edellytys. Eli kunta ei voi vedota heikkoon rahatilanteeseen subjektiivisten oikeuksien kohdalla. Henkilökohtainen apu on subjektiivinen oikeus (Vernerinen 2013). Vammaispalvelulain mukaan kunnan on järjestettävä vaikeavammaiselle henkilölle kohtuulliset kuljetuspalvelut niihin liittyvine saattajapalveluineen, päivätoimintaa henkilökohtaista apua sekä palveluasuminen, jos henkilö vammansa tai sairautensa johdosta välttämättä tarvitsee palvelua suoriutuakseen tavanomaisista elämän toiminnoista (vammaispalvelulaki 380/1987 § 8).

Kehitysvammalaissa on säädetty erityishuollon antamisesta henkilölle, jonka kehitys tai henkinen toiminta on estynyt tai häiriintynyt synnynnäisen tai kehitysiässä saadun sairauden tai vamman vuoksi ja joka ei muun lain nojalla voi saada tarvitsemiaan palveluja (laki kehitysvammaisten erityishuollosta 519/1977 § 1). Erityishuollon tarkoitus on edistää muun muassa päivittäisissä toiminnoissa selviämistä, sopeutumista yhteiskuntaan sekä turvata huolenpito (Vernerinen 2020c). Kehitysvammalain mukaan erityishuoltoon kuuluvia palveluksia ovat, sen mukaan kuin asetuksella tai tämän lain nojalla muutoin säädetään tai määrätään: 1) tutkimus, joka käsittää erityishuollon yksilöllisen suunnittelun ja toteuttamisen edellyttämät lääketieteelliset, psykologiset ja sosiaaliset selvitykset sekä soveltuvuuskokeet; 2) terveydenhuolto; 3) tarpeellinen ohjaus, kuntoutus sekä toiminnallinen valmennus; 4) työtoiminnan ja asumisen järjestäminen sekä muu vastaava yhteiskunnallista sopeutumista edistävä toiminta (laki kehitysvammaisten erityishuollosta 519/1977 § 2).

Vuonna 2016 kehitysvammalakiin tuli muutoksia, kun Yhdistyneiden Kansakuntien eli YK:N vammaissopimus edellytti sitä (Vernerinen 2020c). Muutoksina olivat muun muassa uudet säännökset itsemääräämisoikeudesta, säännökset rajoitustoimenpiteiden edellytyksistä ja menettelyistä sekä säännökset omasta tahdosta riippumattomasta erityishuollosta. Muutokset tulivat voimaan samaan aikaan kuin YK:n vammaissopimus (Vernerinen 2020c).

Kehitysvammalain sekä vammaispalvelulain mukaan kehitysvammaisen henkilön asuminen on järjestettävä hänen yksilöllisten tarpeidensa mukaisesti (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos

2019a). Asunnon tulee olla kyseisen asiakkaan tarpeiden mukaisesti esimerkiksi esteetön ja muutenkin hänelle toimiva. Asunto ei tarkoita pelkkää yhtä huonetta vaan siihen sisältyy myös WC- ja keittiötilat. Tarvittaessa asuntoon voidaan tehdä asunnon muutostöitä (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2019a). Vammaispalvelulain mukaan kunnan on korvattava vaikeavammaiselle henkilölle asunnon muutostöistä sekä asuntoon kuuluvien välineiden ja laitteiden hankkimisesta hänelle aiheutuvat kohtuulliset kustannukset, jos hän vammansa tai sairautensa johdosta välttämättä tarvitsee näitä toimenpiteitä suoriutuakseen tavanomaisista elämän toiminnoista (vammaispalvelulaki 380/1987 § 9). Asunnon muutostöillä pyritään siis parantamaan vammaisen henkilön ympäristön toimivuutta (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2019a).

Kehitysvammaisille on tarjolla erilaisia vaihtoehtoja asumisen muodoiksi (Kehitysvammaliitto ry 2016). Osa kehitysvammaisista asuu erilaisissa ryhmäkodeissa, osa melko itsenäisesti omassa kodissa ja osa asuu omaisten luona. Erilaisia asumismuotoja on esimerkiksi autettu, ohjattu ja tuettu asuminen (Kehitysvammaliitto ry 2016).

Autetussa asumisessa ovat sellaiset henkilöt, jotka tarvitsevat ympärivuorokautista apua ja paljon tukea selvitäkseen arjesta (Kehitysvammaliitto ry 2016). Ohjatussa asumisessa ovat sellaiset henkilöt, jotka tarvitsevat tukea arkeen, mutta ei ympärivuorokautisesti. Autettu ja ohjattu asuminen ovat ryhmäkotimuotoisia asumispalveluita. Tuetussa asumisessa henkilö on hyvin itsenäinen ja tarvitsee vain hieman ohjausta elämäänsä. Tuetussa asumisessa henkilöllä on oma koti, jossa hän asuu itsenäisesti (Kehitysvammaliitto ry 2016). Tulevaisuudessa kehitysvammaisten henkilöiden asuminen tavallisissa asunkannoissa tulee lisääntymään, varsinkin kun nuoret kehitysvammaiset muuttavat pois huoltajiensa luota, haluavat he asua samoin kuin vammattomat ikätoverinsa (Vernerinen 2020d).

2.1 Kehitysvammaisuus

Kehitysvamma tarkoittaa, että henkilöllä on vaikeuksia oppimisessa sekä asioiden ymmärtämisessä (Papunen 2020). Kehitysvammaisuutta voi olla jo syntyessään lapsella tai kehitysvamma voi syntyä esimerkiksi jonkin tapaturman yhteydessä. Kehitysvammaisuus vaihtelee lievistä oppimisvaikeuksista aina vaikeisiin vammoihin saakka. Aika ja yksilöllinen tuki ovat tärkeitä kehitysvammaiselle henkilölle, kun tuetaan hänen oppimistaan. Tukea voi myös tarvita ihan arkipäiväisissä asioissa kuten ruoanlaitossa tai pyykin pesemisessä. Lievästi kehitysvammaisen henkilö voi pystyä esimerkiksi asumaan itsenäisesti, kun taas vaikeasti kehitysvammaisen henkilö tarvitsee paljon apua ja tukea pärjätäkseen elämässä (Papunen 2020). Kehitysvamma ei ole sairaus vaan se on vaurio tai vamma, joka vaikeuttaa selviytymistä elämässä (Kehitysvammaisten tukiliitto 2017c). Kehitysvammaisten erityishuollosta olevan lain mukaan kyseisessä laissa säädetään erityishuollon antamisesta henkilölle, jonka kehitys tai henkinen toiminta on estynyt tai häiriintynyt synnynnäisen tai

kehitysiässä saadun sairauden tai vamman vuoksi ja joka ei muun lain nojalla voi saada tarvitsemiaan palveluja. Erityishuollon tarkoituksena on edistää 1 momentissa tarkoitettun henkilön suoriutumista päivittäisistä toiminnoista, hänen omintakeista toimeentuloaan ja sopeutumistaan yhteiskuntaan sekä turvata hänen tarvitsemansa hoito ja muu huolenpito (laki kehitysvammaisten erityishuollosta 519/1977 § 1).

Kehitysvamma kuitenkin rajoittaa vain osaa ihmisen toiminnoista, sillä jokaisella on taitoja ja kykyjä (Verner 2020e). Kehitysvammaisuus ei ole sairaus ja Suomessa on noin 50 000 kehitysvammaista henkilöä. Itse sana kehitysvammainen ei kuvaa paljoakaan ihmistä sillä kehitysvammaiset ovat hyvin moninainen joukko (Verner 2020f). Kehitysvamma ilmenee ennen kuin henkilö täyttää 18 vuotta (Kehitysvammaisten tukiliitto ry 2017c). Kehitysvamma voi olla vain yksi henkilön diagnooseista ja siihen saattaa liittyä monia muitakin määritteitä. Diagnooseja ei anneta yhtä herkästi kuin ennen. Joskus saattaa olla, että selvää kehitysvammadiagnoosia ei pystytä antaa, mutta todetaan kyseisellä henkilöllä olevan oppimisen, ymmärtämisen tai arjesta selviämisen vaikeuksia ja ne ilmenevät jo ennen aikuisikää (Kehitysvammaisten tukiliitto ry 2017c). Kehitysvammadiagnoosi on oirediagnoosi (Kehitysvammaisten tukiliitto ry 2017d). Arviointia tehdessä arvioidaan muun muassa motorisia taitoja, sosiaalisia taitoja sekä omatoimisuutta ja vuorovaikutustaitoja. Kyseessä on psykologinen arvio, johon sisältyy myös syydiagnoosi eli mistä mahdollinen kehitysvamma johtuu. Kehitysvammaa voidaan luokitella syväksi, vaikeaksi, keskivaikeaksi tai lieväksi kehitysvammaksi. Diagnoosin myötä, pystytään järjestämään henkilölle oikeat palvelut (Kehitysvammaisten tukiliitto ry 2017d).

Kehitysvammaiset tarvitsevat tukea ja palveluita selvitäkseen muun yhteiskunnan rinnalla (Kehitysvammaisten tukiliitto ry 2017c). Kehitysvammaisen henkilön tarvitsemat palvelut riippuvat vamman tasosta. Kehitysvammaisilla saattaa olla myös muita vammoja, esimerkiksi liikkumiseen tai kommunikointiin liittyviä. Kehitysvammaisen henkilön tuen tarpeet tulisi aina arvioida yksilöllisesti (Kehitysvammaisten tukiliitto ry 2017c).

2.2 Tuettu asuminen

Sosiaalihuoltolain mukaan tuettua asumista järjestetään niille henkilöille, jotka tarvitsevat tukea itsenäiseen asumiseen tai itsenäiseen asumiseen siirtymisessä. Tuetulla asumisella tarkoitetaan asumisen tukemista sosiaaliohjauksella ja muilla sosiaalipalveluilla (sosiaalihuoltolaki 1301/2014 § 21). Tuetussa asumisessa asiakkaan palvelut on myös järjestettävä yksilöllisen tarpeen mukaisesti (Terveystieteiden tutkimuskeskus ja hyvinvoinnin laitos 2019a). Vammaisen henkilön kohdalla ensimmäinen askel tukiasumiseen pääsemiseen on ottamalla yhteyttä oman kunnan vammaispalveluihin (Suomi.fi 2020). Tukiasumisessa asuvat kehitysvammaisia asiakkaita tuetaan siten, että he pärjäävät mahdollisimman itsenäisesti (Helsingin kaupunki 2020). Tukiasumisessa olevan asiakkaan tuen tarve voi olla esimerkiksi

hygieniaan, kodin kunnossapitoon tai asioimiseen erilaisissa virastoissa. Kaikki mahdolliset tuen tarpeet ja tukitoimet merkitään asiakkaan tukiasumisen ohjaussuunnitelmaan (Helsingin kaupunki 2020).

Moni kehitysvammainen toivoisi voivansa asuvan kuten vammattomatkin ihmiset, omassa kodissa itsenäisesti (Kehitysvammaliitto ry 2016). Laitosasumista ei enää suosita ja viime vuosina onkin rakennettu paljon uusia ryhmäkoteja eripuolille maata. Kuntien tulisi kuitenkin panostaa tukiasuntoihin ja kotiin saataviin palveluihin sillä ne palvelisivat paremmin kehitysvammaisten omia toiveita mahdollisista asumismuodoista (Kehitysvammaliitto ry 2016). Lahdessa vuonna 2017 uutisoitiin, että oli kehitetty kehitysvammaisten tukiasumista siten, että sinne luotiin sellainen nimike kuin sosiaalinen isännöitsijä (Grönstrandt 2017). Siinä ikään kuin isännöitsijän roolissa toimiva henkilö auttaa itsenäisesti asuvia kehitysvammaisia, milloin missäkin ongelmassa ja haasteissa. Sosiaalinen isännöinti voi sisältää myös vain seurassa olemista ja niin sanottua vapaa-ajan viettoa. Ideana on kuitenkin pääasiassa tukea siirtymistä ryhmäkodista tai omaisten luota pois asumaan itsenäisemmin (Grönstrandt 2017).

2.2.1 Itsemääräämisoikeus ja osallisuus

Palvelusuunnitelma on kirjallinen suunnitelma, joka tehdään yhdessä sosiaaliviranomaisten kanssa ja siihen kirjataan kaikki palvelut, joita asiakas käyttää ja tarvitsee selvitäkseen arjesta (Vernerin 2020g). Palvelutarpeen arviointi tehdään sosiaalihuoltolain mukaan asiakkaan elämäntilanteen edellyttämässä laajuudessa yhteistyössä asiakkaan ja tarvittaessa hänen omaisensa ja läheisensä sekä muiden toimijoiden kanssa. Arviointia tehtäessä asiakkaalle on selvitettävä hänen yleis- ja erityislainsäädäntöönsä liittyvät oikeutensa ja velvollisuutensa sekä erilaiset vaihtoehdot palveluiden toteuttamisessa ja niiden vaikutukset samoin kuin muut seikat, joilla on merkitystä hänen asiassaan. Selvitys on annettava siten, että asiakas riittävästi ymmärtää sen sisällön ja merkityksen. Arviointia tehdessä on kunnioitettava asiakkaan itsemääräämisoikeutta ja otettava huomioon hänen toiveensa, mielipiteensä ja yksilölliset tarpeensa (sosiaalihuoltolaki 1301/2014 § 36). Vammaispalvelulain mukaan vammaisen henkilön tarvitsemien palvelujen ja tukitoimien selvittämiseksi on ilman aiheetonta viivytystä laadittava palvelusuunnitelma siten kuin sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (812/2000) 7 §:ssä säädetään. Palvelusuunnitelma on tarkistettava, jos vammaisen henkilön palveluntarpeessa tai olosuhteissa tapahtuu muutoksia sekä muutoinkin tarpeen mukaan (vammaispalvelulaki 380/1987 § 3a).

Asiakkaan itsemääräämisoikeutta pitää siis kuunnella tehdessä palvelusuunnitelmaa, johon kootaan hänen tarvitsemansa palvelut. Palvelusuunnitelmaan kirjataan muun muassa toimenpiteet, jotka tukevat hänen itsemääräämisoikeutensa toteutumista, mukautukset osallisuuden turvaamiseksi sekä keinoja toteuttaa erityishuoltoa ilman rajoitustoimenpiteitä (Kehitysvammaisten tukiliitto ry 2017a). Itsemääräämisoikeudesta säädetään vahvasti laissa

sekä erinäisissä kansainvälisissä sopimuksissa. Esimerkiksi Yhdistyneiden Kansakuntien vammaissopimus on otettu käyttöön Suomessa vuonna 2016 (Kehitysvammaisten tukiliitto ry 2017b). Vammaissopimuksen tarkoitus on saada vammaisten ihmisten ihmisoikeudet yhdenvertaisiksi muiden kanssa (Invalidiliitto 2020). Vammaissopimuksen mukaan myös vammaisten oma tietoisuus oikeuksistaan tulee saada heille selväksi. Esteetön ympäristö ja yhdenvertaisuus ovat myös vammaissopimuksen tärkeitä kohtia. Yhdenvertaisuus tarkoittaa sitä, että kaikilla tulisi olla samat oikeudet ja kaikkia tulisi kohdella samoin tavoin taustastaan tai olosuhteista riippumatta (Invalidiliitto 2020). YK:n vammaissopimuksen mukaan vammaisilla on yhtäläinen oikeus elää yhteisössä ja heillä tulee olla samanvertaiset oikeudet valinnanvapauteen heidän asioihinsa liittyen eli tarkoittaa myös esimerkiksi sitä, että heillä on oikeus valita missä ja kenen kanssa he haluavat asua (Verner 2016).

Itsemääräämisoikeuden osia ovat muun muassa oikeus elämään, henkilökohtaiseen vapauteen, turvallisuuteen sekä koskemattomuuteen (Kehitysvammaisten tukiliitto ry 2017a). Itsemääräämisoikeus toteutuu toisten ihmisten myötävaikutuksen ja tuen kautta. Tärkeää on huomioida se, että tuleeko toiminnanohjeistus jostakin vain suoraan vai pystyykö henkilö vaikuttamaan itse asioihinsa ja ilmaisemaan oman mielipiteensä. Itsemääräämisoikeus ei kuitenkaan ole perusoikeus eikä se voi rikkoa muita säädöksiä tai sen perusteella ei voi rikkoa toisen henkilön itsemääräämisoikeutta. Itsemääräämisoikeus ei tarkoita sitä, että voi tehdä miten haluaa vaan se tarkoittaa sitä, että tulee ottaa jokaisen henkilön kanta ja mielipide huomioon juuri tätä henkilöä koskevissa asioissa. Asioita ei voida vain päättää kyseisen henkilön puolesta esimerkiksi pelkästään vetoamalla henkilön kehitysvammaisuuteen (Kehitysvammaisten tukiliitto ry 2017a).

Vammaisten itsemääräämisoikeutta tulisi vahvistaa (Kehitysvammaisten tukiliitto ry 2017a). Sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista olevan lain mukaan sosiaalihuoltoa tehdessä on otettava huomioon asiakkaan toivomukset ja mielipide ja muutoinkin kunnioitettava hänen itsemääräämisoikeuttaan. Asiakkaalle on annettava mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa palvelujensa suunnitteluun ja toteuttamiseen. Sama koskee hänen sosiaalihuoltoonsa liittyviä muita toimenpiteitä. Asiakasta koskeva asia on käsiteltävä ja ratkaistava siten, että ensisijaisesti otetaan huomioon asiakkaan etu (812/2000 § 8). Laki kehitysvammaisten erityishuollosta sanoo, että erityishuolto on järjestettävä ja erityishuollossa olevaa henkilöä kohdeltava siten, ettei hänen ihmisarvoaan loukata sekä että hänen vakaumustaan ja hänen yksityisyyttään kunnioitetaan. Erityishuoltoa toteutettaessa on otettava erityishuollossa olevan henkilön toivomukset, mielipide, etu ja yksilölliset tarpeet. Erityishuollossa olevalle henkilölle on turvattava mahdollisuus osallistumiseen ja vaikuttamiseen omilla asioillaan. Erityishuollossa olevan henkilön hyvinvointia, terveyttä ja turvallisuutta on ylläpidettävä ja edistettävä (laki kehitysvammaisten erityishuollosta 519/1977 § 42).

Vammaisten osallisuutta pystytään lisäämään kiinnittämällä huomiota esteettömyyteen ja saavutettavuuteen (Heini ym, 40). Saavutettavuus tarkoittaa sitä, että esimerkiksi nettisivujen tulisi olla sellaiset, että rajoitteesta tai vammasta huolimatta sitä pystyy kuka tahansa katsomaan. Kehitysvammaisilla on yhtäläinen oikeus osallistua yhteiskunnan toimiin kuten äänestämiseen vaaleissa ja sitä tulisi tukea. Osallisuutta voidaan lisätä myös siten, että kehitysvammaiset pääsevät aidosti vaikuttamaan omiin asioihinsa esimerkiksi toimintakeskuksessa siten, että siellä järjestetään kokouksia, joihin kehitysvammaiset pääsevät osallistumaan ja kertomaan mitä haluaisivat tapahtuvan työpaikallaan ja mitä epäkohtia he ovat huomanneet tai esimerkiksi järjestämällä heidän asuttamissa asuntoloissa asumiskokouksia, joissa hekin saavat oman äänensä kuuluviin.

Aikuisen kehitysvammaisen itsemääräämisoikeus ja osallisuus näkyvät juuri esimerkiksi palvelusuunnitelmaa tehtäessä, asumispaikan valitsemisessa, työpaikan/toimintakeskuksen valitsemisessa sekä osallistumisessa yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen. Vammasta riippuen, toiset tarvitsevat enemmän tukea saadakseen mielipiteensä kuuluville ja toiset osaavat sanoa hyvinkin suoraan mitä haluaa. Kaikille tulisi olla yhtäläinen mahdollisuus ilmaista omaa tahtoaan ja sitä tulisi kunnioittaa.

2.2.2 Yhteistyö asiakkaan omaisten ja läheisten kanssa

Sosiaalihuollon asiakkaan asemasta olevan lain mukaan jos täys-ikäinen asiakas ei sairauden, vamman, henkisen toimintakyvyn vajavuuden tai muun vastaavan syyn vuoksi pysty osallistumaan ja vaikuttamaan palvelujensa ja sosiaalihuoltoonsa liittyvien muiden toimenpiteiden suunnitteluun ja toteuttamiseen taikka ymmärtämään ehdotettuja ratkaisuvaihtoehtoja tai päätösten vaikutuksia, on asiakkaan tahtoa selvitettävä yhteistyössä hänen laillisen edustajansa taikka omaisensa tai muun läheisen henkilön kanssa (laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta 812/2000 § 9). Yhteistyötä tehdään asiakkaan läheisten ja omaisten kanssa sen verran, mitä asiakas itse haluaa (Salon kaupunki 2020).

Sosiaalisilla suhteilla on positiivinen vaikutus henkilön hyvinvointiin (Kehitysvammaisten palvelusäätiö 2020, 20). Sosiaaliset suhteet vaikuttavat henkilön terveyteen ja elämänlaatuun. Sosiaalinen verkosto voi koostua esimerkiksi perheestä, ystäväistä ja eri tahojen ammattilaisista. Osallisuuden tunne sosiaalisissa suhteissa on hyvin yksilökohtaista. Toiset tarvitsevat ja haluavat olla paljon erilaisissa sosiaalisissa kontakteissa, kun taas toisille sopii paremmin vain muutama läheinen ihmissuhde. Sosiaalisista suhteista voi saada paljon tukea eri elämäntilanteissa (Kehitysvammaisten palvelusäätiö 2020, 20-22).

3 Työntekijän rooli ja osaamisalueet

Erityishuollossa on tärkeää, että työntekijät on perehdytetty menetelmiin, joilla tuetaan erityishuoltoa tarvitsevan asiakkaan suoriutumista sekä itsemääräämisoikeuden toteutumista (Kehitysvammaisten tukiliitto ry 2017a). Kehitysvammaisten asiakkaiden kanssa tulisi aina varata riittävästi aikaa tapaamiseen (Verneri 2020h). Kehitysvammaisen asiakas tulisi pystyä kohtaamaan ihmisenä, ei vammaisena. Tapaamisen tulisi olla välittävä ja tärkeää on puhua suoraan asiakkaalle eikä hänen mahdolliselle tukihenkilöllensä tai läheiselle (Verneri 2020h).

Tuetun asumisen ohjaajan työtehtäviin kuuluu muun muassa huolehtia kehitysvammaisen asiakkaan perushyvinvoinnista ja ohjaamisesta itsenäiseen toimintaan (Salon kaupunki 2020). Työntekijältä odotetaan perehtyneisyyttä vammaisuuteen sekä valmiutta uuden tiedon hankkimiseen ja toiminnan kehittämiseen. Työntekijän tulisi pystyä työskentelemään itsenäisesti, mutta kuitenkin hänellä tulee olla hyvät vuorovaikutus- ja ihmissuhdetaidot. Työntekijä vastaa asiakkaan henkisestä, fyysisestä ja sosiaalisesta hyvinvoinnista (Salon kaupunki 2020).

Asiakas toimii oman elämänsä asiantuntijana ja työntekijän tehtävä on vahvistaa ja tukea asiakasta toimimaan itsenäisenä päätöksentekijänä (Kehitysvammaisten palvelutukisäätiö 2020, 7). Työntekijä auttaa myös asiakasta pohtimaan omia elämän arvojaan, toiveita ja haaveitaan, joiden pohjalta pystytään asettamaan erilaisia tavoitteita sekä miten näitä tavoitteita pystytään realistisesti lähtemään toteuttamaan ja saavuttamaan. Mahdollisia rajoittavia tekijöitä ovat esimerkiksi fyysinen ympäristö, biologinen ympäristö sekä psykososiaalinen ympäristö. Fyysisellä ympäristöllä tarkoitetaan esimerkiksi sitä, että koti tai lähiympäristö ei ole esteetön ja tällöin vaikeuttaa henkilön osallisuutta. Biologisella ympäristöllä tarkoitetaan geneettisiä tekijöitä, jotka vaikuttavat toimintamahdollisuuksiin. Psykososiaalinen ympäristö sisältää sosiaaliset suhteet sekä yleiset asenteet yksilöä kohtaan sekä yhteiskunnan tuottamat rajoitukset tai mahdollisuudet, jotka ohjaavat henkilön toimintaa (Kehitysvammaisten palvelusäätiö 2020, 8).

Sosiaalinen osallisuus on henkilön henkilökohtainen kokemus (Kehitysvammaisten palvelusäätiö 2020, 15). Keskiössä ovat tunne yhteisöön kuulumisesta sekä kokemus vaikuttamisesta omaan elämään. Työntekijä pystyy edistää asiakkaan osallisuuden tunnetta mahdollistamalla osallistuminen eri tavoin. Osallisuus näkyy fyysisenä osallistumisena muun muassa päätöksentekoihin koskien henkilön omaa elämää, saamalla vaikuttaa ympäristössään tapahtuviin asioihin sekä mahdollisuutena kuulua erilaisiin yhteisöihin kuten työyhteisöön (Kehitysvammaisten palvelusäätiö 2020, 15).

Työntekijä tulee myös edistää asiakkaan sosiaalisia suhteita ja auttaa asiakasta luomaan mahdollisia uusia ystävyyssuhteita (Kehitysvammaisten palvelusäätiö 2020, 36). Esimerkiksi kannustamalla asiakasta osallistumaan erilaisiin sosiaalisiin toimintoihin kuten harrastuksiin ja

kerhoihin voi asiakas löytää uusia sosiaalisia suhteita. Tällaisella toiminnalla pystytään ehkäisemään yksinäisyyttä ja syrjäytyneisyyttä yhteiskunnasta (Kehitysvammaisten palvelusäätiö 2020, 36).

4 Palveluohjaus

Palveluohjaus on asiakastyötä, jossa vahvistetaan asiakkaan arjenhallintaa (Suomen palveluohjausyhdistys ry 2020a). Tarkoituksena on asiakkaan tarpeiden koordinoiminen ja kartoittaminen. Tämä edellyttää asiakkaan tilanteeseen tarkkaa paneutumista. (Suomen palveluohjausyhdistys ry 2020a). Suomen sosiaalihuollon palvelujärjestelmä on melko pirstalainen ja samalla asiakkaalla saattaa olla monia eri asiakkuuksia, mutta kenelläkään ei ole selvää kuvaa asiakkaan koko tilanteesta (Suomen palveluohjausyhdistys ry 2020b).

Palveluohjauksessa kartoitetaan asiakkaan tilanne ja sen myötä asiakkaalle selvitetään hänen tarvitsemansa palvelut (Näkki & Sayed 2015, 34). Asiakas saa tietoa sosiaaliturvan kokonaisuudesta ja mitä erilaisia vaihtoehtoja juuri tämän kyseisen asiakkaan elämäntilanteeseen voisi sopia. Palveluohjauksessa verkosto-osaaminen on erittäin tärkeässä roolissa (Näkki & Sayed 2015, 34). Saatavilla oleva sekä ammattitaitoinen palveluohjaus auttaa asiakasta saamaan oikea-aikaiset ja juuri hänelle sopivat palvelut (Näkki & Sayed 2015, 43).

Palveluohjauksen rinnalla käytetään termiä sosiaaliohjaus (Näkki & Sayed 2015, 32). Sosiaaliohjauksen perusta on nähdä asiakas hänen omassa elämäntilanteessaan (Helminen 2016, 16). Tulee nähdä asiakas hänen näkökulmastaan ja kartoittaa hänen elämänsä, voimavarojaan sekä toimintakykyään. Sosiaaliohjauksella pystytään edistämään itsenäistä selviytymistä arjesta (Helminen 2016, 16). Sosiaaliohjausta käytetään ammatillisena työtapana sosiaalialla (Näkki & Sayed 2015, 25). Sosiaaliohjauksen tavoite on tukea muun muassa asiakkaan elämäntaitojen opettelua (Helminen 2016, 15). Asiakas ja työntekijä hakevat yhdessä ratkaisuja asiakkaan elämäntilanteeseen. Siinä tulee ottaa huomioon asiakkaan psyykinen, fyysinen ja sosiaalinen hyvinvointi. Lähtökohtana sosiaaliohjauksessa on asiakkaan kokema elämäntilanne, arki ja kokonaisvaltainen hyvinvointi (Helminen 2016, 15).

Sosiaaliohjauksen pohjana on asiakaslähtöisyys ja ohjauksen on oltava suunnitelmallista (Helminen 2016, 17). Työkäytäntöjen perustana on myös vuorovaikutuksellisuus työntekijän ja asiakkaan välillä, jossa työntekijä ikään kuin kulkee asiakkaan rinnalla (Helminen 2016, 21). Sosiaalihuoltolain mukaan kunnallisina sosiaalipalveluina on järjestettävä sen sisältöisenä ja siinä laajuudessa kuin tässä tai muussa laissa säädetään: 1) sosiaalityötä; 2) sosiaaliohjasta (sosiaalihuoltolaki 1301/2014 § 14).

4.1 Vammaispalvelut

Vammaisten henkilöiden hyvinvoinnin edistämisestä vastaa sosiaali- ja terveysministeriö vammaispalveluiden toteutus on pääasiassa kuntien tehtävä (Sosiaali- ja terveysministeriö 2020). Vammaispalveluiden tarkoituksena on parantaa tasa-arvoa ja antaa mahdollisuus elää yhdenvertaista elämää muiden kansalaisten kanssa (Valvira 2015). Vammaisilla ihmisillä on oikeus syrjimättömyyteen, tarpeellisiin palveluihin sekä tukitoimiin (Sosiaali- ja terveysministeriö 2020). Vammaispalveluita ovat esimerkiksi asumispalvelut, kuljetuspalvelut ja henkilökohtainen apu (Kehitysvammaisten tukiliitto 2020). Kunnan järjestämällä vammaispalveluilla pyritään tukemana vammaisen henkilön omatoimisuutta, työ- ja toimintakykyä sekä arjessa pärjäämistä (Sosiaali- ja terveysministeriö 2020).

Kunnissa olevien toimintaohjeiden idea on yhtenäistää myöntämisperusteita, joka lisää yhdenvertaisuutta, mutta toimintaohjeet saattavat vähentää yhdenvertaisuutta verrattuna vammattomiin kuntalaisiin, kun työntekijä ei pysty huomioimaan asiakkaan yksilöllistä tilannetta (Heini ym 2019, 25). Yhdenvertaisuus ei tarkoita, että kaikille tulisi olla sama palvelu vaan, että kaikilla olisi yhdenvertainen mahdollisuus taattuna. Vammaisten osallisuutta pystytään lisäämään kiinnittämällä huomiota esteettömyyteen ja saavutettavuuteen (Heini ym 2019, 40). Vammaispalvelujen saaminen ei ole mitenkään sidoksissa esimerkiksi henkilön varallisuuteen tai ikään (Toivonen 2019).

Vammaispalvelut ovat sosiaalihuoltoa, joka on kunnan vastuulla (Valvira 2015).

Vammaispalveluiden myöntämisestä päätöksen tekee sosiaalialan ammattilainen. Päätös tehdään vamman tai sairauden aiheuttaman toimintakyvyn alenemisen perusteella (Valvira 2015). Työntekijällä tulee olla perustieto erilaisista vammoista, mutta tulee selvittää mitä palveluita asiakas tarvitsee ja se ei selviä pelkästään diagnoosin perusteella sekä tulee pohtia mitä tietty toimintakyvyn rajoite tarkoittaa tietyn asiakkaan kohdalla hänen yksilölliseen elämäntilanteeseensa liittyen (Heini ym 2019, 47).

4.2 Palvelukuvaus

Palvelukuvaus sisältää kuvauksen jonkin tietyn palvelun sisällöstä. Palvelukuvauksesta tulee saada selville termit ja niiden määritelmät, palvelun tuottaja, asiakkaat, asiakkaan oikeudet, toiminnan organisointi, työmenetelmät sekä henkilöstön osaaminen (Julkisen hallinnon tietohallinnon neuvottelukunta 2009).

4.2.1 Palvelukuvauksen tuottaminen Salon kaupungille

Yhteistyö Salon kaupungin kanssa syntyi syyskuussa 2020. Olin yhteydessä kehitysvammaisten tukiasumisen ohjaajiin sekä heidän esimieheensä. Keskustelimme mahdollisesta yhteistyöstä opinnäytetyöni suhteen. Heiltä tulikin minulle työnanto, että toteuttaisin palvelukuvauksen

kehitysvammaisten tukiasumisesta. Salon kaupungilla ei entuudestaan tällaista ollut ja he toivoivat palvelukuvauksen toteuttamista.

Lähdin etsimään pohtimaan työni rajausta ja taustateoriaa. Päädyin siihen, että työssäni korostan kehitysvammaisten itsemääräämisoikeutta sekä työntekijöiden osaamista. Itsemääräämisoikeus ja sen toteutuminen on paljolti keskiössä kehitysvammaisten kanssa tehtävässä työssä. Työntekijöiden osaamista lähdin kartoittamaan myös juuri sen kautta, että miten he tukevat asiakkaittensa itsemääräämisoikeuden toteutumista. Teoriataustaa lähdin siis hakemaan kehitysvammaisuuden, tuetun asumisen ja itsemääräämisoikeuden kautta. Hain myös muilta Suomen kunnilta malliesimerkkejä palvelukuvauksista ja niiden sisällöistä kehitysvammaisten tuettuun asumiseen liittyen. Koin, että minulla alkoi olemaan melko selkeä suunnitelma ja tutkimussuunnitelma valmistui lokakuun puolella 2020. Tällöin lähetin tuetun asumisen esimiehelle tiedon suunnitelman hyväksymisestä ja asiat etenivät siten, että hain tutkimuslupaa Salon kaupungilta.

Mallia palvelukuvaukselle etsin muiden kuntien kehitysvammaisten tuetun asumisen palvelukuvauksista. Huomasin, että niitä ei montaa löytynyt, mutta sain kuitenkin selvähkön pohjan mitä lähteä luomaan. Tietysti keskustelin myös tuetun asumisen esimiehen kanssa, että mitä he toivoisivat palvelukuvauksen sisältävän. Tammikuussa 2021 sain tutkimusluvan ja pidettiin kokous tuetun asumisen- tiimin kanssa Salossa. Tutkimuslupa on lisätty tämän opinnäytetyön liitteisiin (Liite 1).

Haastattelut tehtiin tammikuussa 2021. Palautin valmiin palvelukuvauksen viikkoa myöhemmin haastatteluista, jotta saisin myös palautetta työstäni Salon kaupungilta. Palvelukuvaukseen eriteltiin yleinen osio kehitysvammaisten asumispalveluista, tuetun asumisen kuvaus sekä siinä asiakkaille mahdollisesti tarjotut tuen eri muodot, työntekijöiden osaamisalueet, työntekijöiden käyttämät työmenetelmät, asiakkaan oikeudet, dokumentoinnin ja sähköisen tietojärjestelmän käyttö sekä kehitysvammaisten asumista koskevat lait ja säädökset. Palvelukuvaus on lisätty tämän opinnäytetyön liitteisiin (Liite 2).

4.2.2 Palvelukuvauksen sisältö

Salon kaupungin arvot ovat asiakaslähtöisyys, rohkeus, vastuullisuus sekä oikeudenmukaisuus (Salon kaupunki 2019, 5). Palvelukuvauksen sisältöä lähdettiin koostamaan perusteellisesti määrittelemällä mitä on kehitysvammaisten eri asumismuodot, mitä on tuettu asuminen ja mitä se pitää sisällään. Palvelukuvaukseen sisällytettiin myös mitä osaamista vaaditaan työntekijältä, miten on järjestetty tuetun asumisen organisointi sekä miten dokumentointi ja lainsäädännölliset asiat on huomioitu.

5 Tutkimusaineisto ja tutkimusmenetelmät

Tässä tutkimuksessa käytetään kvalitatiivista eli laadullista tutkimusta. Tässä opinnäytetyössä laadullinen tutkimus toteutetaan tekemällä haastatteluita kehitysvammaisten tukiasumisessa työskenteleville työntekijöille sekä tuetun asumisen asukkaille. Kummallekin haastatteluryhmälle tehtiin omat haastattelukysymykset. Haastattelu toimii sellaisena asiankeruumenetelmänä, jossa tutkija on vuorovaikutuksellisesti osallisena saadakseen aineiston kerättyä (Jyväskylän yliopisto 2020). Haastatteluita voidaan hyödyntää erilaisissa tutkimuksissa silloin, kun tutkimuksen kohteena on saada selville esimerkiksi mielipiteitä, kokemuksia tai havaintoja. Haastatteluja voidaan ryhmitellä tutkijan osallisuuden mukaan (Jyväskylän yliopisto 2020). Haastatteluiden mahdollisia eri muotoja ovat strukturoitu haastattelu, puolistrukturoitu haastattelu, avoin haastattelu sekä syvähaastattelu ja näiden eri haastattelu muotojen väliltä valitaan itselle sopiva haastattelumenetelmä tutkimuksen tarkoituksen mukaisesti (Kajaanin ammattikorkeakoulu 2021). Tässä opinnäytetyössä käytössä oli puolistrukturoitu haastattelu.

Päädyin tekemään kvalitatiivisen tutkimuksen, koska haastatteluiden kautta esimerkiksi kohteena olevalle asiakasryhmälle on helpompi esittää kysymyksiä puheen kautta kuin, että he lukisivat niitä paperilta, sillä kaikilla ei välttämättä ole tarvittavaa lukemistaitoa tai eivät välttämättä ymmärrä täysin lukemaansa. Haastatteluiden kautta saadaan myös enemmän tietoa siitä, miten he oikeasti kokevat kysyttävän asian kuin jonkin kyselylomakkeen kautta. Kun tehdään haastatteluiden avulla tutkimusta, tärkeäksi nouseekin kuuntelemisen taito (Kajaanin ammattikorkeakoulu 2021). Haastattelijan on tärkeää huomioida verbaalinen ja nonverbaalinen viestintä. Kuuntelemiseen liittyy myös taito osata arvioida kuulemaansa sekä tehdä päätelmiä kuulemastaan (Kajaanin ammattikorkeakoulu 2021). Tutkimustieto kerättiin asiakkailta ja työntekijöiltä tammikuussa 2021.

5.1 Tutkimusmenetelmät ja aineisto

Kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus voidaan toteuttaa esimerkiksi haastatteluilla ja pienillä otantaryhmillä. Tarkoituksena on tavoittaa tutkimuskohteen laatu ja ominaisuus, kun taas kvantitatiivisessa eli määrällisessä tutkimuksessa tarkoituksena on tulkita tutkimuskohdetta numeroiden ja tilastojen valossa (Jyväskylän yliopisto 2015a). Laadullinen tutkimus ei ole vain jonkin tieteenalan tutkimusote tai yhdenlainen tapa tutkia. Tutkimuksen keskiössä on elämismaailman tutkiminen sekä sen merkitykset (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006).

Tutkimus lähtee tutkimusaiheen määrittelystä ja päättämisestä (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006). Kun on saanut aiheen päätettyä, alkaa tutkimuksen suunnittelu eli miten se toteutetaan. Tulee pohtia haasteita ja yrittää etsiä jotain mahdollista teoriapohjaa tutkimukselle. Teoriaa tarvitaan taustoitukseen, mutta se myös auttaa aineistonkeruussa

(Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006). On kannattavaa tehdä tutkimussuunnitelma. Tutkimussuunnitelma esittelee aiheen, aikataulun sekä mahdolliset ongelmat ja muuta huomioitavaa. Tutkimusongelma tai kysymys on myös oleellista hahmottaa tutkimuksen alussa. Tutkimuskysymys muodostuu tutkittavan aiheen ja siihen liittyvän teorian kautta (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006).

Tämän opinnäytetyön tutkimuskysymykseksi muodostui oikeastaan kaksi kysymystä, koska on kaksi eri haastattelukohdetta. Työntekijöiden tutkimuskysymys on ”millaista osaamista tuetun asumisen ohjaajan työ vaatii sekä miten tuet asiakkaan itsemääräämisoikeutta?”. Asiakkaiden tutkimuskysymys on ”miten koet itsemääräämisoikeuden toteutuneen?”.

Aineisto ei sellaisenaan anna vastausta, vaan sitä on nimenomaan analysoitava (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006). Analysoidessa laadullisen tutkimuksen tutkimustuloksia, tutkija ei välttämättä löydä suoraa vastausta tutkimuskysymykseen. Analysoitaessa on tärkeitä keskittyä tutkimuskysymykseen ja sen kautta analysoida aineistoa ja poimia sieltä tutkimuskysymykseen liittyviä teemoja (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006). Kun aineistoa analysoidaan, on tärkeitä muistaa kohdentaa huomio juuri siihen, mikä aineistossa on tärkeää juuri tämän tutkimuksen kannalta (Tuomi & Sarajärvi 2018, 104). Kerätystä aineistoista voi nousta uusia asioita, joita ei tutkimuksen alussa osattu ottaa huomioon, mutta niitä tulee käsitellä eri tutkimuksessa, jos ne eivät kuitenkaan suoranaisesti liity tähän tutkimukseen. Analyysiä tehdessä tulee osata teemoittaa ja eritellä kerättyä aineistoa. Lopuksi tehdään yhteenveto (Tuomi & Sarajärvi 2018, 104).

Laadullisen tutkimuksen raportoinnissa on tärkeitä kuvata tutkimuksen etenemisen osat (Tuomi & Sarajärvi 2018, 173). Tutkimus lähtee liikkeelle aiheen valinnasta ja päättyy tutkimustuloksiin. Raportissa tulee tulla esille tutkimuskohde, teoriatausta, tutkimustapa siihen liittyvät valinnat, aineiston keräämisen menetelmä, tulokset sekä aineiston analysointi.

5.2 Luotettavuus ja eettisyys

Tutkimusetiikassa avaintekijä on läpinäkyvyys eli, että tuodaan menetelmät, aineistot ja tulokset kaikkien tarkasteltaviksi (Mustajoki 2018). Luotettavuus edellyttää hyvää tieteellistä käytäntöä eli tiedeyhteisön tunnustamia toimintatapoja kuten rehellisyyttä ja tarkkuutta tutkimustyössä, tallentamisessa sekä esittämisessä. Tulee myös huolehtia tutkimusluvista sekä muiden tutkijoiden asianmukaisesta viittaamisesta (Helsingin yliopisto 2020). Luotettavuus ja eettisyys ovat erottamattomia tutkimusta tehtäessä (Tuomi & Sarajärvi 2018, 150).

Avoimuus edistää tutkimustoimintaa. Haasteita ovat esimerkiksi yksityisyydensuoja (Mustajoki 2018.). Tutkimukseen osallistumisen tulee olla vapaaehtoista (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2020). Mitä tarkemmin tutkija raportoi tutkimuksessaan tekemisiään ja valintojaan, sitä luotettavampi hänen tutkimuksensa on (Tuomi & Sarajärvi 2018, 164).

Avoimuus on tärkeitä tutkimusta tehtäessä. Tässä tutkimuksessa luotettavuus ja eettisyys on pyritty saavuttamaan esimerkiksi tutkimussuunnitelman tekemisellä ja hakemalla tutkimuslupaa Salon kaupungilta. Haastattelut pyritään nauhoittamaan ja tällöin sitten litteroimaan kirjalliseen muotoon. Haastateltavat osallistuvat tutkimukseen vapaaehtoisesti eikä heidän henkilötietojaan käytetä tässä tutkimuksessa.

5.3 Haastattelukysymykset

Haastattelukysymyksiä on vain muutama, jolloin haastateltava saa tilaa ja mahdollisuuden kertoa aiheesta mahdollisimman omakohtaisesti ja laajasti. Tarvittaessa tilanteessa voidaan kysyä lisäkysymyksiä, mutta tarkoituksena on, että haastattelukysymykset vain johdattelevat aiheeseen. Kyseessä on siis teemahaastattelu (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006). Teemahaastattelussa kysymykset on valmisteltu tietyn teeman ympärille ja on keskustelumuotoinen haastattelu. Haastateltavien vastauksissa pyritään huomioimaan heidän omat tulkintansa annetusta teemasta (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006). Voidaan puhua puolistrukturoidusta haastattelusta (Kajaanin ammattikorkeakoulu 2021). Haastattelukysymykset luodaan teoreettisen viitekehyksen ympärille. Kysymykset ovat pääasiassa avoimia (Kajaanin ammattikorkeakoulu 2021).

Yksilöhaastatteluissa keskustelut ovat luontevampia, kun taas ryhmähaastattelut tehokkaampia, sillä silloin saa kerralla paljon tietoa (Kajaanin ammattikorkeakoulu 2021). Tätä opinnäytetyötä varten tehtiin yksilöhaastatteluita asiakkaille ja ryhmähaastattelu työntekijöille. Haastattelijan tulee olla valmistautunut ja pyrkiä tekemään haastattelutilanteesta mahdollisimman selkeän ja mukavan kaikille osapuolille (Kajaanin ammattikorkeakoulu 2021). Haastattelija tarvitsee hyvä vuorovaikutustaitoja, jotta haastattelu onnistuu ja saadaan tuloksia aikaiseksi. Haastattelupaikka tulee valita tarkoin, sillä haastateltavalle voi olla helpompi avautua halutusta aiheesta tutussa paikassa kuten kotona (Kajaanin ammattikorkeakoulu 2021).

Haastattelukysymyksiä lähdin pohtimaan asiakkaiden näkökulmasta sekä työntekijöiden näkökulmasta. Teoreettinen viitekehys syntyi itsemääräämisoikeuden ja työntekijöiden tarvittavan osaamisen ympärille. Asiakkaiden kysymykset koskivat sitä, miten he kokevat itsemääräämisoikeutensa toteutuvan ja miten työntekijät tukevat heitä. Työntekijöiden kysymykset kohdentuivat siihen, miten he tukevat asiakkaittensa itsemääräämisoikeutta ja millaista osaamista heidän työnsä vaatii. Tätä opinnäytetyötä varten tehdyt haastattelukysymykset on lisätty liitteisiin (Liite 3).

6 Salon kaupungin tukiasumisen asiakkaiden ja henkilöstön kokemuksia

Tuetun asumisen asiakkaille ja työntekijöille pidettiin haastattelut tammikuussa 2021. Asiakkaiden haastatteluja oli yhteensä kuusi kappaletta ja työntekijöiden haastatteluja kolme. Asiakkaiden haastatteluista neljä pidettiin asiakkaan kodissa ja haastatteluista kaksi pidettiin samanaikaisesti tuetun asumisen toimistotiloissa. Työntekijöiden haastattelu suoritettiin siten, että lähetin haastattelukysymykset etukäteen ja he olivat yhdessä pohtineet niihin vastauksia ja kirjoittaneet vastaukset ylös. Menin muutaman päivän kuluttua toimistolle ja paikalla pystyi olemaan kolmesta työntekijästä kaksi ja heidän kanssaan kävin suullisesti vastaukset läpi, jolloin he pystyivät vielä tarkentamaan vastauksiaan ja kertomaan laajemmin asioista.

Haastateltavat olivat eri ikäisiä ja toiset olivat asuneet tuetun asumisen piirissä kauemmin kuin toiset. Eräs haastateltavista asiakkaista halusi myös saada haastattelukysymykset etukäteen. Joku työntekijöistä saattoi minut aina haastateltavan luokse ja jätti meidät sitten kahdestaan keskustelemaan. Haastattelukysymyksiä oli neljä ja yhteen haastatteluun meni noin neljäkymmentäviisi minuuttia. Viimeiset haastattelut pidettiin tukiasumisen toimistossa, mutta kyseisessä tilassa ei ollut tällöin muita kuin minä ja haastateltavat. Kaksi viimeistä haastateltavaa olivat erittäin läheisiä ystäviä keskenään ja saivat tukea toisiltaan suoriutua haastattelusta. Työntekijöiden haluttiin välttää asiakkaiden haastattelun aikana, koska heidän läsnäolonsa olisi voinut vaikuttaa haastattelun luonnolliseen kulkuun ja asiakkaat olisivat voineet kokea, että eivät uskalla kertoa huonoja puolia tämänhetkisestä asumisestaan.

Haastateltavien asunnoista kolme oli Salon palvelutalosaatiön piirissä ja loput kolme asuntoa eripuolilla Salon kaupunkia. Kävin palvelusaatiön piirissä olevien asunnoissa sekä yhdessä yksiossa. Pääsin käymään neljässä asunnossa ja kaikissa näissä asiakkailla oli tupakeittiöt, erillinen makuuhuone sekä yhdistetty WC- ja suihkutila.

6.1 Asiakkaiden kokemuksia

Asiakkaiden haastatteluista kävi ilmi, että tuen tarve on hyvin vaihtelevaa. Toiset tarvitsivat enemmän tukea kuin toiset. Eniten tukea tarvittiin kodinhoitamiseen, raha-asioihin sekä erilaisiin asiointikäynteihin kuten Kansaneläkelaitoksen kanssa asioimiseen.

Ensimmäinen haastattelukysymys koski sitä, miten asiakas kokee pystyvänsä vaikuttamaan omiin asioihinsa. Luin aluksi kysymyksen sellaisenaan, mutta toisilla kysymyksen ymmärtäminen oli hieman hankalaa, joten lähdin avaamaan kysymystäni helpommin ymmärrettävämmäksi. Kaikki haastateltavat kertoivat pystyvänsä vaikuttamaan melko paljon asioihinsa. Kysyttäessä tarkennusta vastaukseen, eivät he osanneet keksiä mihin eivät pystyisi vaikuttamaan ja eräs haastateltavista tokaisikin, että ”aina voi toivoa ja kysyä”. Lähes

kaikilla oli jotain harrastuksia tai kerhoja ja niiden tärkeys ilmeni vahvasti haastateltavien puheissa.

Toinen haastattelukysymys koski työntekijöitä ja sitä, kuinka helposti asiakkaat kokivat saavansa apuja tai neuvoja niitä tarvittaessa. Kaikki haastateltavat kokivat työntekijät helposti lähestyttäviksi ja avunsaamisen helpoksi. He kertoivat, että joko soittamalla tai sillä, että käy toimistolla pystyy tavoittamaan työntekijät lähes mutkattomasti. He kokivat saavansa tarpeeksi tukea työntekijöiltä.

Työntekijät käyvät asiakkaidensa luona sen mukaan, mikä on sovittu avun tarve. Haastatteluista kävi ilmi, että toisten luona saatettiin käydä viikoittain ja toisten luona hyvinkin harvakseltaan, mutta jos asiakas itse kokisi tarvitsevansa enemmän työntekijän läsnäoloa se olisi toteutettavissa. Asiakkaat myös kertoivat, että työntekijöiden kanssa tehdään muutakin kuin vain se, että työntekijät tekevät kotikäyntejä. Työntekijät käyvät esimerkiksi kahviloissa tai vaateostoksilla asiakkaiden kanssa. Asiakkaat eivät kuitenkaan kokeneet, että työntekijät vaikuttaisivat heidän elämäänsä liikaa tai heidän mielipiteisiinsä asioista. Asiakkaat kokivat, että voivat rohkeasti ja avoimesti keskustella lähestulkoon mistä vain työntekijöiden kanssa.

Kolmas haastattelukysymys käsitteli asiakkaiden läheisten ja omaisten osallisuutta heidän arkeensa. Tässä kysymyksessä vastauksissa tuli jonkin verran vaihtelevuutta, koska asiakkaat olivat eri ikäisiä ja joidenkin asiakkaiden omaiset olivat jo edesmenneitä ja sukulaiset asuivat muualla. Osalla kuitenkin esimerkiksi vanhemmat olivat hyvinkin paljon osallisena asiakkaan elämään esimerkiksi siten, että auttaa raha- ja ostosasioissa tai asiakas saattaa vieraila vanhemmillaan lähes joka päivä tai ainakin viikonloppuisin. Ne asiakkaat, joilla omaiset olivat läheisesti mukana arjessa kokivat kuitenkin, että he antavat asiakkaalle omaa tilaa elää sellaista elämää kuin hän itse haluaa.

Viimeinen haastattelukysymys koski sitä, että haluaisivatko muuttaa jotain asumiseen tai arkeen liittyen. Kaikki haastateltavat kokivat olevan tyytyväisiä tämänhetkiseen elämäänsä. Asiakkaat kertoivat, että on vaikea keksiä mitään pahaa tai huonoa sanottavaa tuetusta asumisesta. Osa haastateltavista kuitenkin koki olonsa hieman yksinäiseksi, kun taas toiset kertoivat nauttivansa omasta rauhasta ja tilasta. Pääasiassa kuitenkin kaikki olivat tyytyväisiä elämäänsä ja kokivat siinä olevan tarpeeksi sisältöä töiden, harrastusten ja läheisten kautta.

6.2 Työntekijöiden kokemuksia

Työntekijöiden ensimmäinen haastattelukysymys koski heidän osaamistaan ja heidän käyttämiään työmenetelmiä tuetussa asumisessa. Työntekijöiden osaamisalue on hyvinkin laaja. Heiltä odotetaan yleistä tietoutta kehitysvammaisista, neuropsykiatrisista häiriöistä ja mielenterveysongelmista, lääkehoidon perusteiden osaamista, palvelujärjestelmän

tuntemista, laaja-alaista verkostotyötä, esimerkiksi Kansaeläkelaitoksen ja edunvalvonnan toiminnan tuntemusta, yksilö- ja ryhmänohjaustaitoja, tietoteknisiä valmiuksia, kirjaamisen taitoa sekä kykyä reagoida muuttuviin tilanteisiin.

Työmenetelminä he mainitsivat ohjauksen. Työ sisältää erilaisia ohjaukseyntejä asiakkaan kotona. Yksi käynti voi kestää puolesta tunnista aina pariinkin tuntiin. Ohjaukseyntit suunnitellaan yksilöllisesti asiakkaan ja hänen tuentarpeensa mukaisesti. Kun asiakkuus alkaa, tehdään asiakkaalle hoito- ja palvelusuunnitelma eli HOPASU. Asiakkaan kanssa tehtävässä työssä tulee kohdattua myös erilaisia kontakteja asiakkaan verkostojen myötä.

Toinen haastattelukysymys käsitteli sitä, miten työntekijät pystyvät tukemaan asiakkaan itsemääräämisoikeutta. He kertoivat, että asiakas on aina mukana häntä koskevissa asioissa. Kaikki toiminta suunnitellaan asiakkaan tarpeiden mukaisesti.

Työntekijät myös kannustavat asiakkaita tekemään itsenäisiä päätöksiä sekä kertomaan haaveistaan ja toiveistaan, mutta myös muistutetaan asiakkaita siitä, että virheiden tekeminen on myös sallittua. Olennaista on tehdä asiakas tietoiseksi siitä, että hän oikeasti saa päättää omaan elämäänsä liittyvistä asioista. Kuitenkin työntekijän on tehtävä myös selväksi se, että mitkä asiat ovat realistisesti mahdollisia kunkin asiakkaan kohdalla. Työntekijät myös pyrkivät takaamaan asiakkaalle osallisuuden yhteiskuntaan siinä rajoissa, missä asiakas itse haluaa osallistua. Työntekijät myös tiedottavat asiakkaille heitä koskevista oikeuksista sekä työntekijät avustavat hakemaan erilaisia palveluita, joilla voidaan tukea itsemääräämisoikeutta ja osallisuutta.

Kolmas haastattelukysymys koski sitä, miten asiakkaiden läheisten osallisuus näkyy asiakkaiden arjessa. Työntekijöiden mukaan asiakas itse päättää minkä verran hänen läheisensä ja omaisensa ovat mukana hänen arjessaan. Työntekijät kumminkin korostavat asiakkailleen, että on hyvä, jos elämässä on läheisiä ja tärkeitä ihmisiä, sillä he voivat olla asiakkaalle suuri voimavara. Jos asiakas haluaa niin hänelle läheisiä ihmisiä on mukana esimerkiksi verkostopalavereissa sekä hoito- ja palvelusuunnitelman laatimisessa. Työntekijät kumminkin vielä huomauttavat, että joidenkin läheisten toiminta ei aina ole asiakasta auttavaa ja tällöin he haasteellistavat asiakkaan itsenäisyyttä.

7 Johtopäätökset

Haastatteluiden taustalla oli lähteä selvittämään vastausta kahteen tutkimuskysymykseen. Asiakkaiden tutkimuskysymyksenä oli ”miten koet itsemääräämisoikeuden toteutuneen?” ja työntekijöiden tutkimuskysymyksenä oli ”millaista osaamista tuetun asumisen ohjaajan työ vaatii sekä miten tuet asiakkaan itsemääräämisoikeutta?”. Haastatteluiden tarkoituksena oli lähteä kartoittamaan sitä, miten tuetun asumisen asiakkaat kokevat itsemääräämisoikeutensa

toteutuvan sekä miten työntekijät pystyvät tukemaan asiakkaittensa itsemääräämisoikeutta. Lähdin analysoimaan haastateltavien vastauksia siten, että kirjoitin puhtaaksi ensin asiakkaiden vastaukset ja sitten työntekijöiden vastaukset. Haastatteluiden aikana olin tehnyt muistiinpanoja, joten se jo selkiytti sitä, mitä aioin kirjoittaa. Kirjoitin asiakkaiden ja työntekijöiden haastatteluiden tulokset muutamaa päivää myöhemmin itse haastattelu hetkestä. Kirjoitin asiakkaiden ja työntekijöiden vastaukset haastattelukysymys järjestyksen mukaisesti. Asiakkaiden kohdalla vertailin heiltä saamaani tietoa sekä esimerkiksi lainsäädännöllistä näkökulmaa. Esimerkiksi kun lähdetään pohtimaan itsemääräämisoikeudesta kirjoitettuja lakeja ja säädöksiä, voidaan asiakkaiden vastauksien perusteella todeta, että tuetussa asumisessa pidetään lain näkökulman mukaista huolta asiakkaan itsemääräämisoikeuden toteutumisesta. Asiakkaiden ja työntekijöiden näkemykset pitkälti kohtasivat keskenään vastauksien perusteella.

Asiakkaat pitkälti kokivat olevansa tyytyväisiä tämänhetkiseen elämäänsä ja totesivat, että pystyvät vaikuttamaan elämäänsä melko paljon. Asiakkaat olivat myös sitä mieltä, että pystyivät helposti ottamaan työntekijöihin yhteyden ja saamaan helposti apua tarvittaessa. Asiakkaiden tuen tarve myös vaihteli suuresti. Työntekijät olivat selvästi ansainneet asiakkaiden luottamuksen ja työntekijät olivatkin tärkeitä tukivaroja heidän elämässään. Kun sosiaalinen suhde on toimiva, syntyy luottamus (Kehitysvammaisten palvelusäätiö 2020, 20). Tällöin vuorovaikutus on avointa ja luottamuksen tunne lisää varmuutta. Kun asiakas pystyy luottamaan työntekijään, pystyy asiakas kertomaan vapaasti ja avoimesti eri näkemyksistään asioihin (Kehitysvammaisten palvelusäätiö 2020, 20).

Läheisten ja omaisten osallisuus asiakkaiden arkeen oli hyvin vaihtelevaa, mutta toisilla selvästi vanhemmat olivat hyvinkin paljon mukana arjessa tukemassa asiakasta. Omaisten osallisuus arkeen näkyi esimerkiksi siinä, että asiakkaat vierailivat tai yöpyivät viikoittain vanhempiensa luona tai tekivät yhteisiä kaupassa käyntejä. Joidenkin omaiset toimivat myös asiakkaan edunvalvojina eli pitivät huolta asiakkaan etuuksien toteutumisesta sekä taloudellisista asioista. Niillä, joilla ei ollut läheisiä arjessa, kokivat olonsa hieman yksinäiseksi. Harrastuksia tai kerhoja kuitenkin oli kaikilla haastatetuilla asiakkailta, ja ne olivatkin suuri voimavara heidän arjessaan. Asiakkaat myös kertoivat kokevansa mielekkääksi sen, että työntekijät saattavat viedä heitä joskus kahville tai kauemmas kuin lähikauppakeskukseen shoppailemaan. Työntekijöiden tehtävänä on tukea asiakasta monimuotoisen arjen luomisessa (Julkisten ja hyvinvointialojen liitto 2021).

Työntekijöiden vastauksista kävi ilmi, että kyseinen työ vaatii hyvin laaja-alaista osaamista. Työ vaatii työntekijältä hyviä vuorovaikutustaitoja, verkostointitaitoja sekä kykyä ymmärtää kehitysvammaisuuden eri piirteitä. Työntekijöiden tulee myös tietää miten tukea kehitysvammaisen asiakkaan itsemääräämisoikeutta ja osallisuutta.

Työntekijät korostivat myös mielenterveyden tukemista ja neuropsykiatristen häiriöiden tuntemisen merkitystä. Mielenterveys tarkoittaa hyvinvoinnin tilaa, jossa ihminen selviytyy elämän antamista haasteista ja pystyy olemaan osa yhteisöä (Suomen Mielenterveys ry 2021a). Mielenterveyttä tukee muun muassa rutiinit, ruoka ja riittävä uni (Mielenterveystalo 2021). Neuropsykiatriset häiriöt ovat aivojen kehitykseen liittyviä häiriöitä ja tällaisilla häiriöillä on suuri vaikutus esimerkiksi sosiaaliseen kanssakäymiseen (Suomen mielenterveys ry 2021b). Esimerkiksi ADHD ja autismikirjoon liittyvät diagnoosit ovat neuropsykiatrisia häiriöitä (Rintahaka 2007).

Neuropsykiatrisiin vaikeuksiin voidaan liittää motoriikan haasteita, uniongelmia, aistien yliherkkyyttä, mielialanvaihteluja sekä oppimisvaikeuksia (Tampereen kaupunki 2020). Autismi onkin hyvä esimerkki neuropsykiatrisista häiriöistä. Autismi on neurobiologinen keskushermoston kehityshäiriö, joka aiheuttaa erilaisia, vaihtelevia toimintarajoitteita (Autismiliitto 2021a). Autismin kirjo on laaja, mutta kaikilla, joilla on autismia, on ongelmia sosiaalisessa kommunikoinnissa. Sosiaalinen vuorovaikutus voi olla eristäytynyttä tai aktiivista eli toiset eivät halua ketään edes tulevan lähelle ja toiset vastaavat, kun kysytään, mutta eivät osaa itse jutustella (Savon vammaissäätiö/ TEPA-projekti 2016). Aspergerin oireyhtymä kuuluu myös autismikirjoon (Autismiliitto 2021b). Se aiheuttaa hyvin erilaisia toimintarajoitteita. Asperger ei kuitenkaan ilmene kielellisen kehityksen viivästymiä kuten autismissa. Älykyys on usein normaalilla tasolla, mutta Aspergerin oireyhtymästä kärsivä henkilö tarvitsee erityistä tukea selvitäkseen arjesta. Ongelmia saattaa esiintyä esimerkiksi sosiaalisissa tilanteissa, koska vaikka puheen tuottamisen kehitys on normaalilla tasolla, voi kielellisen ymmärtämisen taso olla heikompi. Aspergerin oireyhtymään kuuluu, että henkilö ottaa toisen sanomiset esimerkiksi liian kirjaimellisesti tai hän voi elehtiä erikoisesti. Myös omien ja toisten tunteiden tunnistaminen voi olla hankalaa (Autismiliitto 2021b). Esimerkiksi juuri autismikirjoon liittyy monenlaisia ongelmia, joita tuetun asumisen ohjaaja tulee kohtaamaan yhdessä asiakkaan kanssa. Kokonaisuudessaan vastauksista kävi ilmi, että työntekijät tukevat asiakkaita yksilöllisesti hyvin laajasti eri asioissa.

Läheisten osallisuus asiakkaiden arjessa on asiakkaasta riippuen joko hyvinkin suurta tai vähäistä. Työntekijät kokivat hyväksi asiaksi sen, että asiakkaalla on läheisistä muodostuva tukiverkosto, mutta joskus joidenkin asiakkaiden kohdalla läheisten liiallisesta osallisuudesta voi olla haittaa. Haitalla tarkoitettiin sitä, että asiakkaan itsemääräämisoikeus ei esimerkiksi toteudu kokonaisuudessaan, kun on niin vahvat mielipiteet läheisten joukossa. Yksinäisyys on kuitenkin haaste tuetun asumisen asiakkailla (Kehitysvammaisten palvelutukisäätiö 2020, 25). Yksinäisyys on hyvin henkilökohtainen käsite. Toiselle yksinäisyys on oma valinta, sillä sosiaaliset kanssakäymiset voivat viedä paljon voimavaroja, kun taas toiselle yksinäisyys ei ole oma valinta ja tällöin sillä voi olla negatiivisia vaikutuksia henkilön elämään. Monet tuetun asumisen asiakkaat saattavat kokea, että työntekijä on heidän ystävänsä pelkän ammattilaisen sijaan. Työntekijän yksi osaamisalue onkin löytää yhdessä asiakkaan kanssa

tälle sopivia sosiaalisia verkostoja ja esimerkiksi löytää asiakkaalle sopivia harrastuksia tai ryhmiä, jolloin asiakas pystyisi laajentamaan sosiaalista piiriään (Kehitysvammaisten palvelutukisäätiö 2020, 25).

Kokonaisuudessaan haastatteluista tuli ilmi se, että asiakkaat ovat siis tyytyväisiä elämäänsä ja pystyvät vaikuttamaan elämänsä kulkuun. Työntekijät tukevat asiakkaita eri tavoin ja vahvistavat asiakkaan omien tarpeiden mukaisesti. Asiakkaiden itsemääräämisoikeutta ja osallisuutta pyritään vahvistamaan monin eri keinoin. Asiakas itse saa päättää, paljonko hänen läheisensä ovat mukana arjessa ja työntekijät tukevat asiakkaan päätöstä kuitenkin korostaen lähipiiriin antavan positiivista vaikutusta elämään. Vastauksista ei kuitenkaan voida vetää mitään yhtä tiettyä johtopäätöstä. Haastateltavia asiakkaita oli kuitenkin vain kuusi ja Salon kaupungin kehitysvammaisten tuetussa asumisessa on tällä hetkellä noin kuusikymmentä asukasta. Työntekijöiden vastauksista voidaankin vetää enemmän johtopäätöksiä, koska tuetussa asumisessa on vain kolme työntekijää. Koen silti, että kehitysvammaisten asiakkaiden itsemääräämisoikeuden toteutuneisuuden tila on oikein hyvä tuetussa asumisessa. Eniten yllätti työntekijöiden tarvitsema laaja osaamisalue heidän työssään. Kehitysvammaisten tuettu asuminen on järjestetty hyvin eri tavoin eri kaupungeissa Suomessa, jolloin myös työntekijöiden työnkuva voi olla hyvinkin erilainen verrattuna Salon kaupungin työntekijöiden työnkuvaan.

8 Pohdinta

Opinnäytetyön tekeminen on ollut mielenkiintoinen. Työhön liittyi paljon erilaisia osuuksia ja tehtäviä, mitä ei etukäteen osannut edes ajatella. Kun lähdin hakemaan yhteistyökumppania opinnäytetyöhöni, en voinut tietää miltä työni lopulta näyttääkään. Yhteistyö Salon kaupungin kanssa sujui hyvin ja moitteettomasti. Eniten yllätti tutkimusluvan saamisen kesto, mutta pääasia on, että se myönnettiin kuitenkin lopulta. Sain hyvää tukea yhteistyökumppanilta läpi opinnäytetyöprosessin ajan.

Aihe itsessään oli minulle hyvin kiinnostava. Olen suunnannut opintojani vammaistyön suuntaan ja siksi minulle olikin mieluista lähteä tekemään myös opinnäytetyötä vammaistyöhön liittyen. Koen, että opin paljon uutta opinnäytetyöprosessin aikana. Opin uutta vammaistyöstä, mutta myös paljon tutkimustyöstä. Työn edistyminen on pitkälti itsestä kiinni, mutta myös ulkoisia tekijöitä löytyy, jotka voivat hidastaa tai edesauttaa työn edistymistä. Vaikka tutkimusluvan saamiseen menikin kauemmin kuin olin aikataulullisesti ajatellut, kääntyikin se oikeastaan voitoksi, sillä odottaessani tutkimuslupaa pystyin kirjoittamaan opinnäytetyöni kaikki muut osiot lähes valmiiksi.

Haastattelut sujuivat minusta hyvin ja koin, että sain hyvin yhteyden haastateltaviin asiakkaisiin. Oli hyvin mielenkiintoista huomata, miten jokaisen kohdalla piti eritavoin kysyä kysymyksiä, jotta ne tulivat varmasti auki ja selviksi. Asiakkaiden haastatteluissa tuli keskittyä hyvin vahvasti tilanteeseen ja heidän nonverbaalinen viestintänsä oli vahvasti läsnä. Asiakkaista huomasin selvästi, milloin keskustelu eteni sellaiseen aiheeseen tai aihepiiriin, mikä innosti heitä. Heistä ilmeni välillä myös vähän jännitystä tiettyjä aihepiirejä kohtaan, mutta kuitenkin he löysivät jotain sanottavaa. Innostus ja jännitys näkyi esimerkiksi ilmeissä ja kehonkielessä.

Tehdessäni opinnäytetyötä huomasin, että Suomessa ei ole tehty montakaan palvelukuvausta kehitysvammaisten tuetusta asumisesta. Eri kaupungit järjestävät tuettua asumista kehitysvammaisille hyvin eri tavoin. Kehitysehdotuksena esittäisin, että tuettua asumista yhtenäistettäisiin kunnittain ja niistä kirjoitettaisiin enemmän julkista tietoa. Kehitysvammaisten tuettu asuminen on kuitenkin tulevaisuuden trendi ja monen kehitysvammaisen haave. Tätä haavetta tulisi kuunnella ja kuntien toteuttaa sillä se olisi myös taloudellisesti halvempaa kuin ryhmäkotien ylläpitäminen. Kehitysvammaiset henkilöt haluavat olla kuten vammattomatkin henkilöt. He haluavat oman kodin. Moni kehitysvammaisen henkilö pystyisi asumaan itsenäisesti, jos vain saisi tarvitsemansa tuen, avun sekä tunteen siitä, että pärjää ja voi turvallisesti asua.

Lähteet

Painetut

Heini, A., Hokkanen, L., Kontu, K., Kunttu, K., Lindroos, N. & Ronimus, H. 2019. Osallisuus vammaistyössä on yhteistyötä- asiakkaiden kokemuksia. Lapin yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja B. tutkimusraportteja ja selvityksiä 67. Lapin yliopisto Rovaniemi 2019. Paino: Hansaprint 2019

Helminen, J. 2016. Sosiaaliohjaus- lähtökohtia ja käytäntöjä. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy

Kehitysvammaisten palvelutukisäätiö. Työkirja tukiasumisen ohjaajille. Kehitysvammaisten palvelusäätiön julkaisu 2/2020. 2020. Paino: Kariteam 2020.

Näkki, P. & Sayed, T. 2015. Asiakastyön menetelmiä sosiaalialalla. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy

Puolimatka, M. 2020. Itsemääräämisoikeuden kahdet kasvot. Keuruu: Kristillinen Kirja- ja Musiikkikustannus

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi

Sähköiset

Autismiliitto. 2021a. Autismi (F84.0). Viitattu 25.01.2021

<https://www.autismiliitto.fi/autismikirjo/autismi>

Autismiliitto. 2021b. Aspergerin oireyhtymä (F84.5). Viitattu 25.01.2021

https://www.autismiliitto.fi/autismikirjo/aspergerin_oireyhtyma

Grönstrandt, E. 2017. Ketju-lehti. Enemmän kuin isännöitsijä. Viitattu 18.11.2020

<https://ketju-lehti.fi/aiheet/asuminen/enemman-kuin-isannoitsija/>

Invalidiliitto. 2020. YK:n vammaissopimus. Viitattu 18.11.2020

<https://www.invalidiliitto.fi/tietoavammaisten-oikeudet/ykn-vammaissopimus>

Helsingin kaupunki. 2020. Kehitysvammaisten tukiasumien. Viitattu 17.11.2020

<https://www.hel.fi/helsinki/fi/kaupunki-ja-hallinto/hallinto/palvelut/palvelukuvaus?id=6181>

Helsingin yliopisto. 2020. Tutkimusetiikka. Viitattu 08.10.2020

<https://www.helsinki.fi/fi/tutkimus/tutkijan-palvelut/tutkimusetiikka>

Julkisen hallinnon tietohallinnon neuvottelukunta. 2009. JHS 171 ICT-palvelujen kehittäminen: Kehittämiskohteiden tunnistaminen Liite 4 Palvelukuvaus-pohja. Viitattu 11.12.2020

http://docs.jhs-suositukset.fi/jhs-suositukset/JHS171_liite4/JHS171_liite4.pdf

Julkisten ja hyvinvointialojen liitto. 2021. Kehitysvamma-ala ja vammaistyö. Viitattu 17.01.2021

<https://www.jhl.fi/tyoelama/ammattialat/sosiaali-ja-terveyspalveluala/kehitysvamma-ala/>

Jyväskylän yliopisto. 2015. Laadullinen tutkimus. Viitattu 29.09.2020

<https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/tutkimusstrategiat/laadullinen-tutkimus>

Jyväskylän yliopisto. 2020. Haastattelut. Viitattu 26.01.2021

<https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/aineistonhankintamenetelmat/haastattelut>

Kajaanin ammattikorkeakoulu. 2021. Haastattelu. Viitattu 26.01.2021

<https://www.kamk.fi/fi/opari/Opinnaytetyopakki/Teoreettinen-materiaali/Tukimateriaali/Aineiston-keruumenetelmat/Haastattelu>

Kehitysvammaisten tukiliitto ry. 2017a. Itsemääräämisoikeuden vahvistaminen. Viitattu 08.10.2020

<https://www.tukiliitto.fi/tuki-ja-neuvot/itsemaaraamisoikeus/itsemaaraamisoikeuden-vahvistaminen/>

Kehitysvammaisten tukiliitto ry. 2017b. YK:n vammaissopimus. Viitattu 18.11.2020

<https://www.tukiliitto.fi/tuki-ja-neuvot/perus-ja-ihmisoikeudet/ykn-vammaissopimus/>

Kehitysvammaisten tukiliitto ry. 2017c. Tietoa kehitysvammasta. Viitattu 02.12.2020

<https://www.tukiliitto.fi/tietoa-kehitysvammasta/>

Kehitysvammaisten tukiliitto ry. 2017d. Diagnoosin rajamailla. Viitattu 25.01.2021

<https://www.tukiliitto.fi/tarina/diagnoosien-rajamailla/>

Kehitysvammaisten tukiliitto ry. 2020. Sosiaaliturvaopas. Viitattu 08.10.2020

https://storage.googleapis.com/tukiliitto-production/2020/01/tukiliiton_sosiaaliturvaopas_2020.pdf

Kehitysvammaliitto ry. 2016. Asuminen. Viitattu 09.10.2020

<https://www.kehitysvammaliitto.fi/kehitysvammaisuus/asuminen/>

Laki kehitysvammaisten erityishuollosta 519/1977. Viitattu 08.10.2020

<https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1977/19770519>

Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 812/2000. Viitattu 17.11.2020

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2000/20000812#L2P7>

Mielenterveystalo. 2021. Mielenterveyden vahvistaminen. Viitattu 25.01.2021

https://www.mielenterveystalo.fi/nuoret/tietoa_mielenterveydesta/mielenterveyden_vahvistaminen/Pages/mielenterveys.aspx

Mustajoki, H. 2018. Avoin tiede ja tutkimsetiikka. Viitattu 08.10.2020

<https://vastuullinentiede.fi/fi/tutkimustyo/avoin-tiede-ja-tutkimsetiikka>

Papunet. 2020. Mikä on kehitysvamma? -video. Viitattu 29.09.2020

<https://papunet.net/tietoa/vaikea-kehitysvamma-ja-vuorovaikutus>

Rintahaka, P. 2007. Nuorten neuropsykiatriset häiriöt- ADHD, Aspergerin oireyhtymä ja unihäiriöt. Viitattu 25.01.2021

<https://www.duodecimlehti.fi/duo96234>

Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006a. KvaliMOTV- Menetelmäopetuksen tietovaranto. Viitattu 29.09.2020

<https://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/index.html>

Salon kaupunki. 2019. Omavalvontasuunnitelma kehitysvammahuolto asumispalvelut. Viitattu 17.11.2020

<https://salo.fi/wp-content/uploads/2020/05/Kehitysvammahuollon-asumispalveluiden-omavalvontasuunnitelma-2019.pdf>

Savon vammaissäätiö/ TEPA-projekti. 2016. Autistisuuden tuoma lisä potilaskohtamiseen. Viitattu 25.01.2021

http://www.savas.fi/userfiles/file/tepa/5_Autistinen_ja_kehitysvammainen_henkilön_potilaina.pdf

Sosiaali- ja terveysministeriö. 2017. Sosiaalihuoltolain soveltamisopas. Viitattu 08.10.2020

http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/80391/05_17_Sosiaalihuoltolain%20soveltamisopas.pdf

Sosiaali- ja terveysministeriö. 2020. Vammaispalvelut ja tukitoimet. Viitattu 08.10.2020

<https://stm.fi/vammaispalvelut-tukitoimet>

Sosiaalihuoltolaki 1301/2014. Viitattu 08.10.2020

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141301#L4P36>

Suomen palveluohjausyhdistys ry. 2020a. Mitä on palveluohjaus? Viitattu 02.12.2020

<https://www.palveluohjaus.fi/mita-palveluohjaus-on/>

Suomen palveluohjausyhdistys ry. 2020b. Mihin palveluohjausta tarvitaan? Viitattu 02.12.2020

<https://www.palveluohjaus.fi/mita-palveluohjaus-on/mihin-palveluohjausta-tarvitaan/>

Suomen Perustuslaki 731/1999. Viitattu 08.10.2020

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731#L2P19>

Suomen mielenterveys ry. 2021a. Mitä on mielenterveys? Viitattu 25.01.2021

[Mitä mielenterveys on? | MIELI Suomen Mielenterveys ry](#)

Suomen mielenterveys ry. 2021b. Neuropsykiatriset häiriöt. Viitattu 25.01.2021

[Neuropsykiatriset häiriöt | MIELI Suomen Mielenterveys ry](#)

Suomi.fi. 2020. Kehitysvammaisten tukiasuminen. Viitattu 18.11.2020

<https://www.suomi.fi/palvelut/kehitysvammaisten-tukiasuminen-vantaan-kaupunki/8a252c16-a43e-4a3c-b281-d9a36ef2b422>

Tampereen kaupunki. 2020. Mitä nepsy-vaikkeudet tarkoittavat? Viitattu 26.01.2021

<https://www.tampere.fi/sosiaali-ja-terveyspalvelut/lapsiperheiden-palvelut/nepsy/vaikeudet.html>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2018. Viitattu 02.12.2020

<https://thl.fi/fi/web/vammaispalvelujen-kasikirja/vammaisuus-yhteiskunnassa/vammaisuus>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2019a. Asuminen. Viitattu 11.11.2020

<https://thl.fi/fi/web/vammaispalvelujen-kasikirja/tuki-ja-palvelut/asuminen>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2019b. Yleislaki ja erityislaki. Viitattu 08.10.2020

<https://thl.fi/fi/web/vammaispalvelujen-kasikirja/asiakasprosessi/yleislaki-ja-erityislaki>

Tutkimuseettinen neuvottelukunta. 2020. Ihmistieteiden eettinen arviointi. Viitattu 08.10.2020

<https://tenk.fi/fi/eettinen-ennakkoarviointi/ihmistieteiden-eettinen-ennakkoarviointi#3>

Valvira. 2015. Vammaispalvelut. Viitattu 08.10.2020

<https://www.valvira.fi/sosiaalihuolto/sosiaalihuollon-palvelut/vammaispalvelut>

Vammaispalvelulaki 380/1987. Viitattu 08.10.2020

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1987/19870380#P1>

Verner. 2013. Subjektiiivinen oikeus. Viitattu 08.10.2020

<https://verneri.net/yleis/subjektiiivinen-oikeus>

Verner. 2016. YK:n vammaissopimus ja itsemääräämisoikeus. Viitattu 02.12.2020

<https://verneri.net/yleis/ykn-vammaissopimus-ja-itsemaaraamisoikeus>

Verner. 2020a. Kehitysvammahuolto ennen. Viitattu 02.12.2020

<https://verneri.net/yleis/kehitysvammahuolto-ennen>

Verner. 2020b. Vammaispalvelulaki. Viitattu 08.10.2020

<https://verneri.net/yleis/vammaispalvelulaki>

Verner. 2020c. Kehitysvammalaki. Viitattu 08.10.2020

<https://verneri.net/yleis/kehitysvammalaki>

Verner. 2020d. Asuminen. Viitattu 02.12.2020

<https://verneri.net/yleis/asuminen>

Verner. 2020e. Kehitysvammaisuus. Viitattu 29.09.2020

<https://verneri.net/yleis/kehitysvammaisuus>

Verner. 2020f. Mitä on kehitysvammaisuus? Viitattu 29.09.2020

<https://verneri.net/yleis/mita-kehitysvammaisuus-on>

Vernerri. 2020g. Palvelusuunnitelma. Viitattu 08.10.2020

<https://verneri.net/yleis/palvelusuunnitelma>

Vernerri. 2020h. Kehitysvammainen henkilö asiakkaana. Viitattu 11.12.2020

<https://www.verneri.net/yleis/kehitysvammainen-henkilo-asiakkaana>

Julkaisemattomat

Salon kaupunki. 2020. Kuvaus. Tehtäväkuvaus tukiasuminen. Viitattu 11.01.2021

Toivonen, L. 2019. Powerpoint-esitys. Vammaispalvelut. Viitattu 08.10.2020

Liitteet

Liite 1: Tutkimuslupa	36
Liite 2: Palvelukuvaus.....	37
Liite 3: Haastattelukysymykset	47

Liite 1: Tutkimuslupa

Salon kaupunki	Viranhaltijapäätös
Sosiaalipalveluiden johtaja	4.1.2021 § 1
	Tutkimuslupa
Tutkimuslupa, Kehitysvammaisten tukiasuminen työntekijän ja asiakkaan silmin	
3977/07.01.04.01.03/2020	
	<p>Laurea ammattikorkeakoulussa sosionomi (AMK) tutkintoa opiskeleva Jenna Viitanen hakee tutkimuslupaa opinnäytetyötä varten. Tutkimuksen nimi on "Kehitysvammaisten tukiasuminen työntekijän ja asiakkaan silmin".</p> <p>Tutkimuksen kohteena on kehitysvammaisten tukiasuminen ja se kohdentuu tukiasumisen kahteen työntekijään ja 3-5 asiakkaaseen. Tutkimukseen mukaan tulevilta henkilöiltä tai heidän edunvalvojiltaan hankitaan suostumus ja heitä informoidaan tutkimuksesta. Tutkimus on laadullinen haastattelututkimus.</p> <p>Opinnäytetyössä toteutetaan palvelukuvaus kehitysvammaisten tukiasumisesta, jolloin tarvitaan tietoa myös tukiasumisen hallinnollisesta työstä. Työntekijöiden haastattelukysymykset liittyvät työssä tarvittavan osaamisen kartoittamiseen. Asiakkaiden kysymykset liittyvät heidän itsemääräämisoikeutensa toteutumiseen. Haastatteluiden kautta on tarkoitus saada koottua tietoa palvelukuvausta varten. Jos mahdollista, haastattelut äänitetään.</p> <p>Tutkimuslupahakemuksen liitteenä on tutkimussuunnitelma. Tutkimuksen ohjaajana on Laurea Ammattikorkeakoulun lehtori Kari Eklund.</p>
Päätöksen peruste	Salon kaupungin hallintosääntö § 33
Päätös	Päätän myöntää Jenna Viitaselle tutkimusluvan Laurea ammattikorkeakoulun opinnäytetyöhön "Kehitysvammaisten tukiasuminen työntekijän ja asiakkaan silmin".
	<p>Purhonen Eeva Sosiaalipalveluiden johtaja Tämä asiakirja on sähköisesti allekirjoitettu.</p>

Liite 2: Palvelukuvaus

KEHITYSVAMMAISTEN TUETTU ASUMINEN

Salon kaupunki

Sisällys

1. Kehitysvammaisten asumispalvelut	40
2. Tuettu asuminen	41
2.1 Yleiskuvaus tuetusta asumisesta.....	41
2.2 Ohjaus ja tuki	41
3. Tuetun asumisen työmenetelmät	44
4. Asiakkaan asema ja oikeudet	44
5. Tietojärjestelmien käyttö ja dokumentointi	45
6. Kehitysvammaisten tuettua asumista koskevat lait ja säännökset	46

1. Kehitysvammaisten asumispalvelut

Asumispalveluiden tehtävänä on antaa kodinomainen asumisympäristö kehitysvammaiselle asiakkaalle ja tarjota asiakkaan tarvitsemaa ohjausta, tukea ja huolenpitoa. Asumispalveluiden on tarkoitus tukea asiakkaan itsenäistä selviytymistä, itsemääräämisoikeutta, toimintakyvyn ylläpitämistä sekä turvallisuutta. Kehitysvammaisen henkilön asuminen voidaan järjestää sosiaalihuoltolain (1301/2014), vammaishuoltolain (380/1987) tai kehitysvammahuoltolain (519/1977) mukaan. Sosiaalihuoltolaki on tärkeässä roolissa syrjäytymisen ja eriarvoisuuden vähentämisessä. Perustuslain mukaan julkisen vallan on turvattava jokaiselle riittävät sosiaali- ja terveystalvet ja edistettävä väestön terveyttä. Riittävät talvet tarkoittavat, että jokaisella ihmisellä on edellytykset toimia yhteiskunnan jäsenenä. Sosiaalihuoltolain mukaan on kiinnitettävä erityistä huomiota erityistä tukea tarvitsevien asiakkaiden edun toteutumiseen. Sosiaalihuoltolain mukaan asumispalveluja järjestetään henkilöille, jotka erityisestä syystä tarvitsevat apua ja tukea asumisessa tai asumisen järjestämisessä. Sosiaalihuoltolaissa asuminen jaetaan tukiasumiseen sekä palvelu- ja tehostettuun palveluasumiseen.

Vammaispalvelulain tarkoitus on edistää vammaisen henkilön edellytyksiä elää ja toimia muiden kanssa yhdenvertaisena yhteiskunnan jäsenenä sekä ehkäistä ja poistaa vammaisen aiheuttamia haittoja ja esteitä. Vammaispalvelulain tarkoituksena on myös lisätä osallisuutta. Osallisuus on merkityksellistä kuulumista, osallistumista sekä sitä, että saa olla mukana.

Vammaispalvelulain mukaan kunnan on huolehdittava siitä, että vammaisille tarkoitetut talvet ja tukitoimet järjestetään siten kuin kunnassa esiintyvä tarve edellyttää. Kehitysvammalaissa on säädetty erityishuollon antamisesta henkilölle, jonka kehitys tai henkinen toiminta on estynyt tai häiriintynyt synnynnäisen tai kehitysiässä saadun sairauden tai vamman vuoksi ja joka ei muun lain nojalla voi saada tarvitsemiaan talvet. Erityishuollon tarkoitus on edistää muun muassa päivittäisissä toiminnoissa selviämistä, sopeutumista yhteiskuntaan sekä turvata huolenpito. Kehitysvammalain mukaan erityishuoltoon kuuluvia talvetuksia ovat esimerkiksi terveydenhuolto, tarpeellinen ohjaus, kuntoutus sekä toiminnallinen valmennus, työtoiminnan ja asumisen järjestäminen sekä muu vastaava yhteiskunnallista sopeutumista edistävä toiminta.

Asunnon tulee olla kyseisen asiakkaan tarpeiden mukaisesti esimerkiksi esteetön sekä kokonaisuudessaan oltava hänelle toimiva ympäristö.

Tarvittaessa asuntoon voidaan tehdä asunnon muutostöitä. Kehitysvammaisille on tarjolla erilaisia vaihtoehtoja asumisen muodoiksi. Osa kehitysvammaisista asuu erilaisissa ryhmäkodeissa, osa melko itsenäisesti omassa kodissa ja osa asuu omaisten luona. Erilaisia asumismuotoja on esimerkiksi autettu, ohjattu ja tuettu asuminen.

Autetussa asumisessa on sellaiset henkilöt, jotka tarvitsevat ympärivuorokautista apua ja paljon tukea selvitäkseen arjesta. Ohjatussa on sellaiset henkilöt, jotka tarvitsevat tukea arkeen, mutta ei ympärivuorokautisesti. Autettu ja ohjattu asuminen ovat ryhmäkoti- tai muutoisia asumispalveluita. Tuetussa asumisessa henkilö on hyvin itsenäinen ja tarvitsee vain hieman ohjausta elämäänsä. Tuetussa asumisessa henkilöllä on oma koti, jossa hän asuu itsenäisesti. Tulevaisuudessa kehitysvammaisten henkilöiden asuminen tavallisissa asunkannoissa tulee lisääntymään, varsinkin kun nuoret kehitysvammaiset muuttavat pois huoltajiensa luota, haluavat he asua samoin kuin vammattomat ikätoverinsa.

2. Tuettu asuminen

2.1 Yleiskuvaus tuetusta asumisesta

Kehitysvammaisen henkilö voi asua omassa kodissaan saadessaan tarvitsemansa tuet ja palvelut. Tuettua asumista voidaan tarjota niille henkilöille sosiaalihuoltolain mukaisesti, jotka tarvitsevat tukea itsenäiseen asumiseen. Asunto voi olla omistus- tai vuokra-asunto tai jonkin asumisyksikön yhteydessä. Asunto voi sijaita aivan tavallisella asuinalueella.

Tuetun asumisen perustehtävä on asiakkaan arjen organisointi siten, että asiakkaan itsenäinen asuminen on mielekästä ja turvallista. Tuetussa asumisessa asiakas saa ohjaajan tuen ja ohjauksen eli asumisvalmennusta. Asumisvalmennusta järjestetään yksilöllisesti asiakkaan tarpeiden mukaisesti. Asumisvalmennusta on mahdollista saada eri elämän osa-alueille. Asumisvalmennusta voi saada terveyden ja hyvinvoinnin ylläpitoon, kodin huolehtimiseen, asiointiapuna, ajanhallintaan sekä sosiaaliseen elämään. Tuetussa asumisessa asiakkaan saama ohjaus voi olla esimerkiksi tukea mielenterveyteen, päihteettömyyteen tai omatoimisuuteen. Ohjaus suunnitellaan yksilöllisesti asiakkaan tarpeiden mukaisesti. Asiakkaasta riippuen ohjaus voi olla vahvaa tai kevyttä. Vahva ohjaus tarkoittaa, että asiakas tarvitsee paljon tukea elämän eri osa-alueilla pärjätäkseen arjesta. Asiakkaan palvelusuunnitelmaan tulee merkitä tukiasumisenohjaus.

2.2 Ohjaus ja tuki

Tuetussa asumisessa ohjaajan tehtävä on auttaa asiakasta kokoamaan mielekäs arki, joka koostuu omasta kodista, työ- ja päivätoiminnasta tai opiskelusta, vapaa-ajasta, läheisistä ihmisistä sekä riittävästä levosta. Ohjaajan tehtävä on siis auttaa asiakasta löytämään tasapainoinen arki näiden tekijöiden kesken.

Ohjaajan työtehtäviin kuuluu huolehtia asiakkaan perushyvinvoinnista sekä ohjauksesta. Asiakas on vastuussa omasta terveydestään, mutta ohjaaja tukee asiakasta kohti terveellistä elämää ja esimerkiksi ohjaa sekä tarvittaessa osallistuu asiakkaan lääkäri- ja muihin terveydenhuollon käynteihin. Ohjaajan tulee olla perehtynyt kehitysvammaisuuteen sekä olla kykeneväinen työskentelemään yksin, mutta hallita hyvät vuorovaikutus- ja ihmissuhdetaidot. Yhteistyötä tehdään työ- ja päivätoiminnan, vammaispalveluiden, edunvalvonnan, aikuissosiaalityön, lastensuojelun, erilaisten terveystalouksien sekä ryhmäkotien kanssa. Ohjaajan tulee pohtia, mitä tietty toimintakyvyn rajoite tarkoittaa tietyn asiakkaan kohdalla hänen yksilölliseen elämäntilanteeseensa liittyen. Ohjaaja vastaa asiakkaiden henkisestä, fyysisestä ja sosiaalisesta hyvinvoinnista. Ohjaajan työtehtäviin kuuluu myös lääkehoidon perusteet, palvelujärjestelmän tuntemus, tietotekniset valmiudet sekä kirjaamisen taito. Ohjaajan työ sisältää myös tarvittaessa perheohjausta, vanhemmuuden ohjausta sekä parisuhdeneuvontaa. Perheohjaus tarkoittaa perheen kesken tehtävää työtä. Työtä tehdään perheen kotona ja siinä käsitellään perhettä askarruttavia asioita. Työntekijän on tarkoitus auttaa perhettä selvittämään ongelmiaan sekä työntekijä antaa neuvoja sujuvampaa arkea varten. Vanhemmuuden ohjaus sisältää tietoa vanhemmuudesta ja kuinka se muuttaa elämää. Vanhemmuuden ohjaus sisältää myös tietoa lapsenhoidosta ja lasten kanssa pärjäämisestä. Parisuhdeneuvonnassa työntekijä auttaa paria selvittämään heidän välisiään ongelmia.

Mielenterveystyö on myös ohjaajien osaamisaluetta. Mielenterveys tarkoittaa hyvinvoinnin tilaa, jossa ihminen selviytyy elämän antamista haasteista ja pystyy olemaan osa yhteisöä. Ohjaajat auttavat asiakasta tasapainoittamaan arkeaan, jotta asiakas ei kuormitu henkisesti liikaa. Mielenterveystyö tukee muun muassa rutiinit, ruoka ja riittävä uni. Neuropsykiatrisen osaaminen on nousevassa asemassa tuetussa asumisessa. Neuropsykiatriset häiriöt tarkoittavat kehityksellisiä aivojen toimintaan liittyviä häiriöitä. Neuropsykiatrisilla häiriöillä voi olla vaikutusta sosiaaliseen elämään. Esimerkiksi ADHD ja autismisskirjoon liittyvät diagnoosit ovat neuropsykiatrisia häiriöitä. Autismi on neurobiologinen keskushermoston kehityshäiriö, joka aiheuttaa erilaisia, vaihtelevia toimintarajoitteita. Autismin kirjo on laaja, mutta kaikilla, joilla on autismia, on ongelmia sosiaalisessa kommunikoinnissa. Sosiaalinen vuorovaikutus voi olla eristäytynyttä tai aktiivista eli toiset eivät halua ketään edes tulevan lähelle ja toiset vastaavat, kun kysytään, mutta eivät osaa itse jutustella. Suomessa on noin 55 000 autistista henkilöä, joista kehitysvammaisten osuus siitä on noin 30-50%. Aspergerin oireyhtymä kuuluu myös autismisskirjoon. Se aiheuttaa hyvin erilaisia toimintarajoitteita. Asperger ei kuteinkaan ilmene kielellisen kehityksen viivästymiä kuten autismissa. Älykkyys on usein normaalilla tasolla, mutta henkilö, jolla on Aspergerin oireyhtymä tarvitsee erityistä tukea selvitäkseen arjesta. Ongelmia saattaa esiintyä esimerkiksi sosiaalisissa tilanteissa, koska vaikka puheen tuottamisen

kehitys on normaalilla tasolla, voi kielellisen ymmärtämisen taso olla heikompi. Aspergerin oireyhtymään kuuluu, että henkilö ottaa toisen sanomiset esimerkiksi liian kirjaimellisesti tai hän voi elehtiä erikoisesti. Myös omien ja toisten tunteiden tunnistaminen voi olla hankalaa. Neuropsykiatriset häiriöt voivat johtua muun muassa perinnöllisistä, ympäristöllisistä tai sikiöajan traumaista. Useimmiten varsinainen syy kuitenkin on tuntematon. On todettu, että neuropsykiatrisista sairauksista kärsivien ihmisten aivot ovat erilaiset muun muassa rakenteellisesti ja toiminnallisesti. Neuropsykiatrisia sairauksia hoidetaan moniammatillisesti ja hoito on usein pitkäaikaista.

Ohjaaja voi tukea asiakasta esimerkiksi raha-asioissa, erilaisissa asioinneissa kuten lääkärikäynneillä tai Kela-asioinneissa, harrastuksissa tai kerhoissa käymisessä, kodinhoidollisissa ja ravitsemusasioissa sekä yleisen hygienian ylläpitämisessä. Asiakas tulee siis harjoittelemaan ohjaajan kanssa myös kodin ulkopuolella selviytymistä. Ohjaajan kanssa asiakas voi harjoitella turvallisesti esimerkiksi kulkemista julkisella liikenteellä tai maksamaan laskuja. Tarvittaessa tuetun asumisen ohjaaja hankkii asiakkaalleen edunvalvojan. Edunvalvoja voidaan määrätä täysi-ikäiselle henkilölle, joka ei pysty esimerkiksi kehitysvammasta johtuen huolehtimaan itsestään tai valvomaan omaa etuaan.

Ohjaaja kannustaa myös asiakkaasta riippuen osallistumaan työtoimintaan tai opiskelemaan. Ohjaaja voi myös auttaa löytämään mieluista harrastus- tai muuta vastaavaa toimintaa asiakkaalle. Kun asiakkaan arkeen saadaan sisältöä, syrjäytymisen riski vähenee ja luottamus omaan pärjäämiseen lisääntyy. Asiakkaille on tarjolla erilaisia kerhoja, leirejä, retkiä.

Salossa tuetun asumisen piiriin kuului vuonna 2020 noin kuusikymmentä asiakasta. Ryhmäkoti Ylermin yhteydessä on kaksi sateliittiasuntoa, joista toinen on asumiskokeiluun suunnattu asunto ja toinen on vuokrattavissa oleva. Sateliittiasunto tarkoittaa, että se on yhteydessä johonkin asumisyksikköön ja asumisyksiköstä saa tarvittaessa apua. Ratsumiehenkadulla on Salon palvelusäätiön asuntoja seitsemäntoista kappaletta, joissa asiakkaat ovat vuokralla. Tukiasuntoja löytyy myös yleisestä asuntokannasta niin vuokrasopimuksella kuin omistusasuntoinakin.

Palveluun ohjaututaan ottamalla yhteyttä asumispalveluiden esimieheen. Ennen muuttamista, tulevaa asumista tulee suunnitella. Suunnittelu voidaan toteuttaa moniammatillisen ryhmän, asiakkaan ja asiakkaan omaisten kanssa yhdessä. Asiakkaalle tehdään palvelutarpeen arviointi eli arvioidaan hänen tuen tarpeensa. Asiakkaan tarvitsemat palvelut tulee merkitä palvelusuunnitelmaan. Palvelutarpeen arviointi tehdään sosiaalihuoltolain mukaan asiakkaan elämäntilanteen edellyttämässä laajuudessa yhteistyössä asiakkaan ja tarvittaessa hänen omaisensa ja läheisensä sekä muiden toimijoiden kanssa. Arviointia tehtäessä asiakkaalle on selvitettävä hänen lainsäädännölliset oikeutensa ja velvollisuutensa sekä erilaiset vaihtoehdot

palveluiden toteuttamisessa ja niiden vaikutukset. Asiakkaalle tehtävä selvitys tulee olla sellainen, että hän varmasti ymmärtää mitä on sovittu ja kirjattu. Arviointia tehdessä on kunnioitettava asiakkaan itsemääräämisoikeutta ja otettava huomioon hänen mielipiteensä ja yksilölliset tarpeensa.

Aluksi voidaan sopia asumiskokeilusta ennen varsinaista omaa kotia. Asumiskokeilun jälkeen voidaan tehdä arvio ja siitä siirtyä omaan kotiin asumisvalmennuksen kera. Asiakkaalle suunnitellaan hoito- ja palvelusuunnitelma eli HOPASU. HOPASU sisältää kaikki asiakkaan tarvitsemat tukimuodot, ohjauksen määrän sekä asiakasta koskevat perustiedot. HOPASU päivitetään ohjaajan kanssa puolenvuoden välein sekä päivitetään kokonaisuudessaan kolmen vuoden välein, jollei aiemmin esiinny tarvetta päivittämiselle. Tuen tarve voi ajan myötä vähentyä, jolloin asiakas ei esimerkiksi tarvitse yhtä tiivistä ohjausta kuin tullessaan tuetun asumisen piiriin.

3. Tuetun asumisen työmenetelmät

Työmenetelminä tuetussa asumisessa käytetään ohjaajien tekemiä ohjauksikäyntejä asiakkaiden kotona tai mahdollisissa muissa paikoissa. Ohjauksikäynnit ovat ennalta sovittuja ja niiden pituus vaihtelee asiakaskohtaisesti. Yhden ohjauksikäynnin pituus voi olla noin 60-90 minuuttia. Ohjaajat tekevät myös puhelimitse ohjaustyötä. Ohjaajat ovat tavoitettavissa arkisin. Tärkeää on luoda asiakkaalle turvallisuuden tunne siitä, että hän varmasti pärjää ja saa tarvittaessa tukea. Työmenetelminä toimivat siis ohjaus ja tuki. Näillä menetelmillä pyritään aktivoimaan asiakasta ja tuomaan hänessä omatoimisuutta ja itsenäisyyttä esille.

Tuetussa asumisessa tehtävä työ on tavoitteellista. Päämääränä on asiakkaan selviytyminen arjessa mahdollisimman itsenäisesti. Työ sisältää asiakkaan neuvontaa, kuntoutusta sekä valmennusta elämän eri osa-alueilla.

4. Asiakkaan asema ja oikeudet

Tuetussa asumisessa pyritään vahvistamaan asiakkaan osallisuutta ja itsemääräämisoikeutta. Itsemääräämisoikeus tarkoittaa, että henkilöllä on oikeus päättää omaan elämäänsä liittyvistä asioista ja olla osallisena siihen liittyvissä päätöksenteoissa. Itsemääräämisoikeudesta säädetään vahvasti laissa sekä erinäisissä kansainvälisissä sopimuksissa. Esimerkiksi Yhdistyneiden Kansakuntien vammaissopimus on otettu käyttöön Suomessa vuonna 2016. Vammaissopimuksen tarkoitus on saada vammaisten ihmisten ihmisoikeudet yhdenvertaisiksi muiden kanssa. Vammaissopimuksen mukaan myös vammaisten oma tietoisuus oikeuksistaan tulee saada heille selväksi.

Yhdenvertaisuus on vammaissopimuksen tärkeimpiä kohtia. Yhdenvertaisuus tarkoittaa sitä, että kaikilla tulisi olla samat oikeudet ja kaikkia tulisi kohdella samoin tavoin taustastaan tai olosuhteista riippumatta. YK:n vammaissopimuksen mukaan vammaisilla on yhtäläinen oikeus elää yhteisössä ja heillä tulee olla samanvertaiset oikeudet valinnanvapauteen heidän asioihinsa liittyen eli tarkoittaa myös esimerkiksi sitä, että heillä on oikeus valita missä ja kenen kanssa he haluavat asua.

Itsemääräämisoikeuden osia ovat muun muassa oikeus elämään, henkilökohtaiseen vapauteen, turvallisuuteen sekä koskemattomuuteen. Tärkeää on huomioida se, että tuleeko toiminnanohjeistus jostakin vain suoraan vai pystyykö henkilö vaikuttamaan itse asioihinsa ja ilmaisemaan oman mielipiteensä. Itsemääräämisoikeus ei kuitenkaan ole perusoikeus eikä se voi rikkoa muita säädöksiä tai sen perusteella ei voi rikkoa toisen henkilön itsemääräämisoikeutta. Itsemääräämisoikeus ei tarkoita sitä, että voi tehdä miten haluaa vaan se tarkoittaa sitä, että tulee ottaa jokaisen henkilön kanta ja mielipide huomioon juuri tätä henkilöä koskevissa asioissa. Asioita ei voida vain päättää kyseisen henkilön puolesta esimerkiksi pelkästään vetoamalla henkilön kehitysvammaisuuteen.

Asiakkaan tarpeet huomioidaan yksilöllisesti ja hänen toiveensa otetaan huomioon tehtäessä yhteistyötä. Asiakasta tuetaan päätöksenteossa ja kannustetaan tekemään itsenäisiä päätöksiä. Asiakkaan osallisuutta pyritään mahdollistamaan sen verran mitä asiakas itse haluaa. Osallisuutta pystytään lisäämään kiinnittämällä huomiota esteettömyyteen ja saavutettavuuteen. Saavutettavuus tarkoittaa sitä, että esimerkiksi nettisivujen tulisi olla sellaiset, että rajoitteesta tai vammasta huolimatta niitä pystyy kuka tahansa katsomaan. Kehitysvammaisilla on yhtäläinen oikeus osallistua yhteiskunnan toimiin kuten äänestämiseen vaaleissa.

Ohjaaja tuntee asiakkaan ja hänen elämäntilanteensa. Ohjaaja auttaa asiakasta kartoittamaan haaveita ja asettamaan tavoitteita. Ohjaajan tulee muistuttaa asiakasta siitä, että mahdolliset epäonnistumiset ovat myös osa elämää. Asiakkaille ei ole nimettyä tiettyä omaohjaajaa, vaan ohjaajat tuntevat kaikki asiakkaat ja ovat tietoisia heidän elämäntilanteistaan.

Asiakkaan läheisten kanssa tehdään yhteistyötä sen verran, mitä asiakas itse haluaa heidän osallistuvan omaan elämäänsä. Ohjaaja auttaa asiakasta ylläpitämään sosiaalisia suhteita.

5. Tietojärjestelmien käyttö ja dokumentointi

Kaikki asiakkaita koskevat tiedot ja tapahtumat kirjataan Lifecare asiakas- ja potilastietojärjestelmää. Dokumentointi on osa ohjaajien työtä. Kirjaaminen

on asiakaslähtöistä ja asiakkaalla on oikeus halutessaan nähdä hänestä tehdyt kirjaukset. Kirjaaminen sisältää palveluiden järjestämiseen vaikuttavia tietoja sekä toiminnan suunnitteluun ja seiraamiseen liittyviä tietoja. Asiakkaan kanssa tehty asiakastyö kuten keskustelut, tapaamiset, puhelut ja päätökset kirjataan kaikki asiakastietojärjestelmään. Kirjatut tiedot toimivat myös apuvälineinä tehtäessä tiivistelmiä tai yhteenvetoja asiakkaan elämäntilanteesta sekä kirjattujen tietojen kautta pystytään arvioimaan asiakkaan elämäntilanteen muuttumista pidemmiltäkin ajanjaksoilta.

6. Kehitysvammaisten tuettua asumista koskevat lait ja säännökset

- Perustuslaki 1999/731
- Hallintolaki 2003/434
- Sosiaalihuoltolaki 2014/1301
- Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista 1987/380, asetus 1987/759
- Laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 2000/812
- Vammaisten henkilöiden oikeuksista tehty YK:n yleissopimus 27/2016
- Laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasasiakirjoista 2015/254
- Laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista 1992/734 ja asetus 1992/912
- Laki sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilöistä 2015/817
- Laki yksityisistä sosiaalipalveluista 2011/922
- Sosiaali- ja terveysministeriön asetus yksityisistä sosiaalipalveluista.2011/1053

Liite 3: Haastattelukysymykset

Asiakkaille suunnatut kysymykset ovat seuraavanlaiset:

1. Miten koet, että pystyt vaikuttamaan omiin asioihisi?
2. Koetko saavasi apua ja neuvoja tarvittaessa työntekijöiltä?
3. Miten läheisesi osallistuvat arkeesi ja asioittesi hoitamiseen?
4. Onko jotain mitä haluaisit muuttaa tukiasumisessa/haluisit olevan toisin?

Työntekijöille suunnatut kysymykset ovat seuraavanlaiset:

1. Millaista osaamista ja millaisia työmenetelmiä työsi vaatii?
2. Miten tuet asiakkaan itsemääräämisoikeutta?
3. Miten asiakkaan läheisten osallisuus näkyy?